

Диас-Гонсалес М. А.

Новгородова И. Ю.

***Наиболее распространённые в
Афганистане болезни***

*Учебное пособие по изучению медицинской
лексики на языках дари и пушту*

2023, Москва

Над пособием работали:

Подбор текстов на языке дари и составление словарей к ним

Диас-Гонсалес М. А.

Редактирование словарей и составление упражнений к текстам на языке дари

Кузнецов А. А.

Составление словарей и упражнений к текстам на языке пушту

Новгородова И. Ю.

Адаптация текстов на языке пушту

Шерхасан Х.

Ответственный редактор е и вёрстка:

Кузнецов А. А.

Издатель:

Новгородова И. Ю.

Рецензенты:

к. филол. н., доцент Мошкало В. В.

к. ист. н., доцент Лалетин Ю. П.

Диас-Гонсалес М. А., Новгородова И. Ю. Наиболее распространённые в Афганистане болезни. Учебное пособие по изучению медицинской лексики на языках дари и пушту / отв. ред. Кузнецов А. А. Москва; 2023. 72 с.

Публикация в электронном виде

ISBN 978-5-600-03566-9

Новгородова И. Ю. (от лица коллектива соавторов) ©

Вступление

Настоящее пособие составлено на двух государственных языках Афганистана – пушту и дари. Оно основывается на медицинских текстах по четырём наиболее распространённым заболеваниям в Афганистане, среди которых такие опасные инфекции, как бешенство, лейшманиоз, холера и оспа. Материал для данного пособия был отобран из афганских учебников для школьников, которые изначально были составлены на языке дари. В ходе работы все тексты пособия были адаптированы на языке пушту в соответствии с текстами на языке дари. Таким образом, пособие может быть использовано студентами, изучающими как язык дари, так и язык пушту.

Пособие состоит из четырёх частей, каждая из которых посвящена одному из рассматриваемых заболеваний. Эти части состоят из самих текстов, словарей, терминов и выражений, а также упражнений для закрепления материала (вопросы по тексту, переводы с восточного языка на русский и обратно, задания на пересказ текста и другие виды заданий). Прежде всего, данное пособие рассчитано на студентов 2-3 курсов бакалавриата востоковедческих вузов, с целью освоения блока медицинской лексики на изучаемых восточных языках. Блок медицинской лексики включает специфические медицинские термины, а также слова и выражения, примыкающие к данной семантической сфере.

Над разработкой пособия трудился коллектив афганского сектора кафедры иранской филологии ИСАА МГУ. Разработчиками частей пособия на языке дари выступили старший преподаватель Диас-Гонсалес Марина Антониовна и старший преподаватель Кузнецов Алексей Анатольевич, над частями на языке пушту работали старший преподаватель Новгородова Ирина Юрьевна и переводчик Хасан Шерхасан Гуламхасан.

مرض سگ دیوانه

مرض سگ دیوانه یک مرض ویروسی می باشد و نشر این مرض از طریق سگها صورت میگیرد. ویروس مرض در آب دهن حیوان مصاب به مرض وجود دارد. وقتی این حیوان سگ را بگززد ویروسهای مرض توسط آب دهان آن به سگ انتقال مییابد. بعد از آن که سگ توسط حیوان مصاب گزیده شد، برای یک مدت معین که به نام دورهٔ تفریح یاد میشود کوچکترین علامات مریضی را از خود نشان نمیدهد. این دوره در سگها عموماً از دو هفته الی شش ماه طول میکشد. بعداً حملهٔ مرض به صورت فوری به ظهور میرسد. حیوان بی طاقت، تَنَدُمِزاج، کم حوصله، نگران و ترسو میشود. این ترس و بیم و نگرانی با کوچکترین آوازی شروع میگردد. در ظرف یکی دو روز این خاصیت حیوان وحشتناکتر میشود. حیوان مذکور دیگر صاحب خود را نمیشناسد. از اطاعت سرپیچی کرده به سمت نامعلومی به دویدن شروع میکند و هر موجود مُتَحَرِّک (اسپ، سگها و انسانها) که به مقابلش بیاید بدون تفاوت آنها را میگززد. بعد از سه روز سگ مذکور به مرحلهٔ فَلَج میرسد و کمتر ضرر میرساند.

عموماً انسانها نسبت به حیوانات در مقابل این مرض حساسیت بیشتر نشان میدهند. ممکن است ده فیصد انسانهایی که توسط سگهای دیوانه گزیده شده و تداوی نشوند به مرض مذکور مصاب نگردند.

دورهٔ تفریح در انسان عموماً ۴ - ۶ هفته را دربرمیگیرد و بیشتر مربوط است به محل زخم که آیا زخم در محل تجمع اعصاب واقع است یا خیر. چون ویروس مرض در سیستم اعصاب مرکزی سیر میکند ازین رو اگر زخم در ناحیهٔ روی و یا سر مریض باشد در آن صورت دورهٔ تفریح مرض ممکن کمتر از یک ماه وقت را دربرمیگیرد.

حیوانات اهلی دیگر از قبیل اسپ و گوسفند نیز به این مرض گرفتار شده میتواند. همچنان روباه، گرگ و بعضی از حیوانات وحشی دیگر مینوانند وریض شده و مرض را به دیگران انتقال بدهند. اما مهمترین وسیلهٔ انتقال مرض مخصوصاً در انسانها سگ است.

بعضاً شب‌پره‌های چرمی هوای مغاره‌ها را با مرض مذکور آلوده می‌سازند و اگر انسان در چنین مغاره‌ها داخل می‌شود ممکن است به مرض سگ دیوانه مصاب شود. همچنان اگر لعاب دهان حیوان مصاب به مرض از کدام خراشیدگی پوست داخل وجود انسان شود میتواند او را به مرض مذکور دچار سازد.

خصوصیات مرض سگ دیوانه در انسان:

مرض سگ دیوانه با دیوانگی، خَفَقان، آماسِ غددِ لِمَفَوای در محل زخم، یک نوع نفس‌تنگی و خفه‌شدگی توأم است. مریض فکر میکند چیزی در گلویش بند است و همواره در صدد نوشیدن آن میباشد. معمولاً تب، اَشْفَتگی و استفراغ میداشته باشد. آب دهن مریض چسپناک و ترشحات آن زیاد میباشد. این مرض معمولاً کشنده بوده و در ظرف ۲ - ۵ روز انسانرا میکشد.

طرق جلوگیری از مرض:

یگانه وسیلهٔ جلوگیری از مصاب شدن به مرض سگ دیوانه (رِیَبی) در انسان عبارت از تطبیق واکسین است. بعد از گزیده شدن، شخص باید تا ۱۴ روز تحت مراقبت جدی گرفته شود. در واقعات وخیم و در صورتی که چندین گزیدگی موجود باشد تا ۲۱ روز تحت مراقبت باشد و مراتب ذیل مراعات شود:

۱. زخم باید فوراً با آب و صابون شسته شود.

۲. اگر حیوان در بیم و هراس معلوم میشود باید او را تا ده روز تحت مراقبت قرار داد. اگر درین مدت علایم مرضی عصبی مثلِ فُلَج، تَشَنُّج، اضطراب و دیوانگی به مشاهده برسد باید حیوان مذکور را کشته و او را برای معاینات لابراتواری برای تشخیص قَطْعی مرض به مراجع مربوطه بفرستند. با کوچکترین اثر مریضی در سگ و یا ثبوت معاینات لابراتواری شخص گزیده شده فوراً تحت مداوی قرار گیرد.

۳. اگر حیوان در هراس معلوم نمیشود اما در ساحهٔ مربوطه مرض سگ دیوانه موجود باشد تطبیق واکسین به شخص باید فوراً صورت گیرد.

۴. توسط تبلیغات صحی از وخامت مرض به مردم آگاهی داده شود تا سگهای شانرا واکسین نمایند و اگر توسط سگی یا پشکی گزیده میشوند فوراً در صدد علاج برآیند.

۵. مریض از اطرافیانش جدا نگهداشته شود تا وقتی دوباره صحت یابد. اطرافیانش مریضی که توسط سگ گزیده شده است به واکسین ضرورت ندارند.

۶. اگر شخصی توسط حیوانیکه به مرض سگ دیوانه مبتلاست گزیده شود باید حتماً حیوان مذکور را پیدا کنند و به مراجع مربوطه اطلاع دهند.

لغات

گزیدن	<i>gazidan</i>	кусать, жалить
متحرک	<i>motaharrek</i>	двигающийся
فلج	<i>falaj</i>	паралич
حساسیت	<i>hassāseyyat</i>	чувствительность, аллергия
تداوی	<i>tadāwi</i>	лечение
دربرگرفتن	<i>darbargereftan</i>	составлять, включать, охватывать, составлять
تجمع	<i>tajammo</i>	скопление, сосредоточение
شب پره (= شب پرک)	<i>šabpara(k)</i>	летучая мышь
مغارہ	<i>mağāra</i>	пещера
آلودہ	<i>āluda</i>	запачканный, мед. заражённый, инфицированный
لعاب	<i>lo āb</i>	слизь, зд. слюна
خراشیدگی	<i>xarāšidagi</i>	царапина, повреждение (кожи)
خصوصیت (خصوصیات)	<i>xosusiyat (xosusiyāt)</i>	особенность, свойство; специфика, своеобразие
خفقان	<i>xafaqān</i>	удушьё, асфиксия
غده (غدد م.ن.چ)	<i>ğodda (ğodad)</i>	анат. железа, зд. узел
آماس	<i>āmās</i>	опухоль, вздутие
نفس تنگی	<i>nafastangi</i>	затруднённое дыхание
خفه شدگی	<i>xafašodagi</i>	удушьё
تب	<i>tabb</i>	повышенная температура тела,

آشفتگی	<i>āsoftagi</i>	лихорадка, озноб, горячка
استفراغ (= استفراق)	<i>estefrāḡ (= estefrāq)</i>	беспокойство, взволнованность
چسپناک	<i>časpnāk</i>	рвота
ترشح	<i>taraššoh</i>	вязкий, липкий
علامه (علایم)	<i>‘alāma (‘alāyem)</i>	выделение, секреция
تشنج	<i>tašannoḡ</i>	признак, симптом
اضطراب	<i>ezterāb</i>	спазм, судорога, конвульсия
مرجع (مراجع)	<i>marja ‘ (marāje ‘)</i>	тревога, волнение
ساحه	<i>sāha</i>	инстанция
تبلیغات	<i>tabliḡāt</i>	территория, зона
وخامت	<i>waxāmat</i>	пропаганда; реклама
		опасность, угроза

اصطلاحات

مرض سگ دیوانه	бешенство
نشر مرض از طریق ... صورت میگیرد	распространение заболевания происходит посредством ...
آب دهان (= لعاب دهان)	слюна
ویروس مرض در چیزی وجود دارد	вирус болезни содержится в чём-л.
مُصاب به مرض	заболевший
ویروس مرض توسط چیزی انتقال مییابد	вирус болезни передаётся через что-л.
دورهٔ تفریح	инкубационный период
مرض با چیزی توأم است	болезнь сопровождается какими- либо симптомами
علامات مریضی را از خود نشان نمیدهند	не проявляет признаков заболевания
حملهٔ مرض به صورت فوری به ظهور میرسد	болезнь вступает в острую стадию протекания
بی طاقت، تندمزاج، کم حوصله، نگران و ترسو میشود	становится беспокойным, раздражительным, нетерпеливым, тревожным и пугливым

خاصیت وحشتناکتر میشود	состояние значительно ухудшается
از اطاعت سرپیچی کردن	не слушаться
موجود متحرک	живой двигающийся объект
در مقابل چیزی حساسیت نشان دادن	проявлять восприимчивость, аллергическую реакцию на что-л.
تجمع اعصاب	сосредоточение нервных волокон
سیستم اعصاب مرکزی	центральная нервная система
ویروس مرض در عضویت سیر میکند	вирус болезни перемещается по организму
به مرض گرفتار شدن	заражаться
مرض را به دیگران انتقال (= نقل) دادن	передавать болезнь другим
وسیله انتقال مرض (= ناقل مرض)	переносчик заболевания
هوا را با مرض آلوده کردن	заражать инфекцией воздушную среду
خراشیدگی پوست	повреждение кожи
داخل وجود انسان میشود	поступает в организм человека
کسی را به مرض دچار کردن	заразить кого-либо
آماس غدد لمفاوی در محل زخم	увеличение лимфатических узлов в области раны
چیزی در گلو بند مانده است	что-то застряло в горле
مرض کشنده	смертельная болезнь
طرق جلوگیری از مرض	меры профилактики болезни
تطبیق واکسین	вакциниция
تحت مراقبت جدی گرفتن	помещать под строгое наблюдение
واقعات وخیم	тяжёлые случаи
مراتب ذیل را مراعات کردن	соблюдать следующие условия
زخم را با آب و صابون شستن	промыть рану с водой и мылом
علائم مریضی عصبی به مشاهده میرسد	наблюдаются симптомы нервного расстройства
ثبوت معاینات لابراتواری	подтверждение итогов лабораторных исследований
تشخیص قطعی	точный диагноз
توسط تبلیغات صحی به مردم آگاهی دادن	информировать людей путём проведения санитарно-просветительской работы

در صدد علاج برآمدن	обратиться за медицинской помощью
مریض را از اطرافیان جدا نگهداشتن	изолировать больного от окружающих
به مرض مُبتَلا بودن	быть заражённым
به مراجع مربوطه اطلاع دادن	сообщить в соответствующие инстанции

تمرینات

تمرین اول

متن را دوباره خوانده کلمات مترادف را پیدا و آنها از لحاظ معنی دسته‌بندی کنید.

تمرین دوم

به سؤالات زیر جواب دهید:

- (۱) مرض سگ دیوانه چگونه انتقال مییابد؟
- (۲) دوره تفریح مرض سگ دیوانه در سگها چند وقت طول میکشد؟
- (۳) حیوان مصاب به مرض سگ مذکور نسبت به صاحبش چکار میکند؟ چرا؟
- (۴) آیا امکان وجود دارد انسانی که توسط سگ دوانه گزیده شده به مرض دچار نشود؟
- (۵) دوره تفریح مرض سگ دیوانه در انسان چند است؟ طول آن به کدام سبب بستگی دارد؟
- (۶) کدام حیوانات به مرض سگ دیوانه گرفتار شده میتوانند؟
- (۷) ویروس مرض از چه طریق داخل وجود انسان میشود؟
- (۸) مرض سگ دیوانه در انسان با چه ناجوری‌هایی توأم است؟ آیا این مرض کشنده است؟
- (۹) جلوگیری از مرض در انسان از کدام یگانه وسیله عبارت است؟
- (۱۰) بعد از گزیده شدن، شخص چه مدت تحت مراقبت گرفته میشود؟
- (۱۱) سگ مبتلا به دیوانگی کدام علایم مریضی عصبی از خود نشان میدهد؟
- (۱۲) تشخیص قطعی مرض چه رقم به ثبوت میرسد؟
- (۱۳) تبلیغات صحی از وخامت مرض سگ دیوانه چه قصد دارد؟
- (۱۴) چرا مریضی که در صدد علاج میبرآید باید از اطرافیانش جدا نگهداشته شود؟
- (۱۵) باید راجع به حیوان مصاب به کدام مراجع اطلاع داد؟

نورگل و سکش

نورگل بچه چوپان بود. او هر روز گوسفندان پدرش را برای چرانیدن به دامنه کوه میبرد. نورگل یک سگ کلان داشت که آنرا هر روز با رمة گوسفندان با خود میبرد. وقتی که مادر نورگل برای پسرش نان چاشت را تهیه میکرد، برای سگ او نیز یک توته نان میگذاشت.

سگ نورگل عادی نبود. نورگل این سگ را بسیار دوست داشت، زیرا او چندین دفعه گرگها و شغالها گرسنه را که میخواستند گوسفندانش را غافلگیر کرده شکار کنند، گریختانده بود. همچنان سگ نورگل همیشه متوجه گوسفندهایی بود که گاهگاه از رمة عقب میماندند. نورگل در اوایل بهار گوسفندان خود را به جاهاییکه سبزههای نازک، نو سرزده بود بچراندن برد، وقتی که گوسفندان این سبزهها را خلاص کردند نورگل با خود گفت که حالا باید رمة خود را دورتر، بدامنه کوه ببرد. گوسفندان نورگل به آرامی در دامنه کوه میچریدند و سگ وفادارش در آفتاب استراحت میکرد.

یک روز وقتی که گوسفندان به آرامی در دامنه کوه مشغول چرا بودند صدایی شنیده شد که آرامششان را برهم زد. دفعته سگ از جایش برخاست، صدایی که خشم و ترس از آن نمایان بود کشید و نورگل فهمید که حتماً کدام خطری متوجه آنها است. درین اثنا گرگ بزرگی را دید که به شتاب بطرف رمة میدود. همینکه به رمة نزدیک شد سگ وفادار نورگل بر او حمله کرد. بعد از یک مقابله مختصر، گرگ فهمید که نمیتوان با سگ مقابله کند و بدون آنکه آسیبی به گوسفندان برساند بطرف کوه فرار کرد.

نورگل متوجه شد که سگ باوفایش خونهای خود را میلیسد و آرام آرام بطرف او ناله میکند. آنشب نورگل واقعه را به پدرش حکایت کرد. پدر و پسر هر دو از داشتن چنین سگ وفادار خوشی کردند.

از این واقعه یک هفته گذشت و زخمهای سگ تقریباً جور شد. بااینهمه او همان سگ قبلی نبود و به جای آنکه از رمة محافظت نماید آرام و بیحرکت بر جای خود مینشست و چنین بنظر میآمد که استخوانی بگلایش بند مانده باشد.

در حقیقت یک روز که نورگل میخواست رمة خود را بچرا ببرد، به مشکل توانست سکش را با خود ببرد. نورگل با خود فکر میکرد: آیا حقیقتاً در گلوی سگ استخوان بند شده است؟ سگ

وفادار نورگل از صبح تا چاشت در اطراف چند بتۀ کوچک آرمیده بود و طوری بنظر میرسید که هیچ حرکت نمی‌کند. نورگل با خود فکر کرد: آیا سگ او از گرگ می‌ترسد؟ در حالیکه یک توتۀ نان بدستش بود به سگ نزدیک شد و آنرا برایش انداخت تا سگ خیز زده بدهن خود بگیرد. نورگل به تعجب مشاهده کرد که سگ به نان توجه نکرده مستقیماً به پیشروی خود می‌بیند. بعد مثل اینکه از صاعقه ترسیده باشد ناگهان بالای نورگل حمله کرد و چندین جای بدنش را گزید. نورگل بیچاره در حالیکه از درد شدید که از اثر گزیدن سگ برایش پیدا شده بود گریه میکرد سگش از میان رمه گریخته به قریه رفت.

نورگل زخم‌هایش را در جوییکه نزدیک آنجا بود شست و رمۀ بی‌پناه خود را دوباره به قلعه برد. وقتی که به قلعه رسید فوراً نزد پدرش رفته واقعه را برایش بیان کرد. پدرش از شنیدن این واقعه بسیار پریشان شد. اول زخم‌های پسرش را پاک و بسته کرد و بعد هر دوی‌شان برای جستجوی سگ از خانه برآمدند. بعد از چند دقیقه سگ‌شان را بیرون قلعه در بین درختان دیدند. وقتی که نورگل سگش را صدا کرد، نه تنها سگ توقف نکرد و نمانطور بگردش خود ادامه داد بلکه چنین معلوم میشد که در جستجوی محلی است که در آن پنهان شود.

پدر نورگل که این صحنه را دید بیشتر در هراس افتاد و صدا کرد: نورگل سگ ما دیوانه شده است، بین آب دهنش چطور میریزد. نورگل بسیار ترسیده بود حالا فهمید که سگ باوفایش چرا او را گزید. پدر نورگل به قلعه رفت و تفنگ شکاری خود را آورد. سگ بیچاره با یک فیر تفنگ جابجا هلاک گشت. مردم قریه از هر طرف جمع شدند و دیدند که نورگل سگ باوفایش را در یک جای دور از قلعه گور میکند.

یکی از بین جمعیت مردم به پدر نورگل گفت: یادت نرود که نورگل را در شب چهلّم بیدار نگاه کنی. پدر نورگل جواب داد: میدانم بعضی مردم این کار را میکنند، ولی فایده ندارد. حیات پسرم در خطر است. باید او را زود نزد داکتر ببرم. پدر نورگل فردای آنروز پسرش را صبح وقت با خود به شهر برد. در شهر فوراً نزد داکتر رفتند و قصۀ‌شانرا برای او گفتند. داکتر گفت: تو یک مرد هوشیار هستی که پسر را زود برای تداوی آوردی. لازم است او را بیست و یک روزه هرروزه یک پیچکاری کنم. داکتر به سخنان خود ادامه داد: نورگل، سگ تو شاید مرض را از همان گرگ گرفته باشد. اما تا وقتی که ما مغز یک حیوان را معاینه نکنیم به یقین گفته نمیتوانیم که حیوان مذکور مریض است یا خیر. بنا بر آن باید حیوانی را که گمان میرود بمرض سگ دیوانه گرفتار باشد در یکجای محفوظ بسته کرد. او گفت: حیوانی که باین مرض مبتلا باشد عموماً در ظرف ده روز هلاک میشود. اما اگر

بعد از ده روز زنده ماند گمان میکنیم که شاید بکدام مرض دیگر مبتلا باشد. داکتر گفت: حیواناتی که مرض سگ دیوانه داشته باشند چیزی را بلعیده نمیتوانند. بنابر آن آب دهنشان جاری میشود و چنین بنظر می آید که خفه شده باشند. نورگل بیست و یک روز مسلسل به شهر می آمد و پیچکاری میکرد.

نورگل بعد از تداوی صحت یافت و دوباره به چوپانی خویش ادامه داد. آیا نورگل طوریکه همسایه‌شان گفته بود شب چهلم تا صبح بیدار ماند؟ خیر، تمام شب تا صبح خواب کرد، زیرا داکتر گفت که این عقیده هیچ اساس علمی ندارد.

لغات

چوپان	<i>čōpān</i>	пастух
چرانیدن (= چرانندن)	<i>čarānidan (= čarāndan)</i>	пасти (скот)
چریدن	<i>čaridan</i>	пастись
رَمه	<i>rama</i>	стадо
توته	<i>tōta</i>	кусок, ломоть
چرا	<i>čarā</i>	пастьба
لیسیدن	<i>lisidan</i>	лизать, облизывать
نالِه	<i>nāla</i>	стон, вой, плач; скулѣж (о собаке)
واقعِه	<i>wāqe'a</i>	факт, случай, произошедшее
استخوان	<i>ostoxān</i>	кость
بته	<i>bota</i>	куст
ساعقه	<i>sā'eqa</i>	молния
هلاک شدن	<i>halāk š.</i>	погибать
پیچکاری	<i>pēčkāri</i>	укол
بلعیدن	<i>bal'idan</i>	глотать
مسلسل	<i>mosalsal</i>	непрерывно, систематически; зд. в течение

اصطلاحات

کسی را غافلگیر کردن	застигнуть кого-то врасплох
آرامش کسی را بر هم زدن	нарушать чей-либо покой
در این اثنا	в это время
زخم جور شد	рана зажила
از رمه محافظت کردن	стеречь стадо
مستقیماً به پیشروی خود دیدن	смотреть вперёд с неподвижным взглядом
درد شدید	острая боль
زخم کسی را پاک و بسته کردن	промыть и забинтовать рану
در جایی پنهان شدن	спрятаться где-либо
مغز معاینه کردن	исследовать мозговое вещество
آب دهان جاری میشود	начинает течь слюна
اساس علمی داشتن	иметь научную основу

تمرینات

تمرین سوم

قصه نورگل را از طرف خودِ نورگل ویا پدر او ویا داکتر نقل کنید.

تمرین چهارم

به سؤالات زیر جواب دهید:

- (۱) نورگل چه کسی بود و چه مصروفیت داشت؟
- (۲) چرا سگ نورگل عادی نبود؟
- (۳) در دامنه کوه نورگل و رمه‌اش با کدام خطر روبرو شدند؟ سگ وفادار او چکار کرد؟
- (۴) بعد از آن واقعه رفتار سگ نورگل چگونه شد؟ چرا سگ وفادار نورگل را گزید؟
- (۵) پدر نورگل وقتی که سگشان را یافته چه صحنه‌ای دید؟ چرا او در هراس و پریشانی افتاد؟
- (۶) مردم قریه که فیر تفنگ را شنیده چکار کردند؟
- (۷) آیا پدر نورگل عقیده یکی از ساکنان قریه را باور داشت؟

۸) فردای آنروز پدر نورگل فوراً پسرش را کجا برد؟

۹) چرا داکتر پدر نورگل را مرد هوشیار دانست؟

۱۰) برای تداوی مرض چه اقدامی بود؟

تمیرن پنجم

جملات زیر را به زبان دری ترجمه کنید:

- 1) Бешенство распространяётся путём попадания в кровь человека вирусов, которые при повреждении кожных покровов передаются через слюну заболевшего животного, например, собаки. Обычно люди проявляют бóльшую восприимчивость к болезни, чем животные.
- 2) Инкубационный период – это промежуток времени, когда не проявляются никакие, даже мельчайшие признаки заболевания. У собак инкубационный период составляет от двух недель до шести месяцев.
- 3) Инкубационный период у человека насчитывает 4-6 недель, и, как правило, его продолжительность зависит от расположения области укуса по отношению к месту сосредоточения нервных скоплений, так как вирус бешенства перемещается по центральной нервной системе.
- 4) Когда болезнь приходит в острую фазу протекания, животное становится резким, раздражительным, беспокойным и пугливым. Оно постоянно облизывает место раны. В течение нескольких дней у собак состояние усугубляется вплоть до того, что они перестают слушаться своих хозяев и кусают всех, кто оказывается у них на пути.
- 5) Бывает, что летучие мыши могут заражать воздух в пещерах вирусом бешенства. Домашние животные также могут быть подвержены упомянутой болезни.
- 6) У человека заболевание сопровождается беспокойностью, затруднением дыхания, воспалением лимфатических узлов в области раны, судорогами и параличом. Обильно выделяется липкая слюна. Заболевший постоянно хочет пить, поскольку чувствует, как будто в его горле что-то застряло. Болезнь может привести к летальному исходу.
- 7) Для человека единственным способом профилактики бешенства является проведение вакцинации. После укуса для проведения лечения пострадавший на несколько недель помещается под строгое медицинское наблюдение и в некоторых случаях изолируется от окружающих. Больному также делают серию уколов.

- 8) Для подтверждения точности диагноза необходимо обращаться в соответствующие инстанции с целью проведения лабораторного анализа.
- 9) Необходимо информировать население об опасности данного заболевания путём проведения санитарно-просветительской работы.
- 10) В опасности могут оказаться пастушьи собаки, поскольку они отгоняют от пасущегося стада волков, потенциальных переносчиков заболевания.
- 11) Распространённое в Афганистане поверие, согласно которому для выздоровления больной должен бодрствовать в сороковую ночь после укуса, не имеет никакого научного обоснования.

دلېونی سپی ناروغی

دلېونی سپی ناروغی یوه ویروسی ناروغی ده او دا ناروغی د سپیو لخوا خپرېږي.

ویروس د اخته شوی څاروی د خولې په مایع کې شتون لري. کله چې اخته حیوان سپی وچيچی، نو ویروسونه د هغه د خولې د اوبو په واسطه دسپی بدن ته لیږدول کېږي. وروسته له هغه چې سپی د اخته څاروی لخوا وډاړل شي، د یوې ټاکلې مودې لپاره چې د تفریح دوره بلل کېږي، د ناروغۍ هیڅ نښې نه څرگندېږي. په سپیو کې دا موده عموماً له دوه اونیو څخه تر شپږو میاشتو پورې وخت نیسي. وروسته له دې، ناروغی ډیر ژر او نابیره برید کوي. څاروی (سپی) کمزوری، تند مزاجه، بې حوصلې، مشوش او ډارن شي. دا ویره او شدید عکس العمل په یو کوچنی او کمزوری غږ سره پیل کېږي. د یو څو ورځو په جریان کې د څاروی دغه خاصیتونه نورو هم ډاروونکي شي. څاروی نور خپل خاوند نه پیژني. د هغه له اطاعت څخه سرغړونه کوي، نامعلومو خواوو ته غغلي، او هر خوځنده موجود (آسونه، سپی، انسانان او نور) چې د هغه مخې ته ورځي، بې له ځنډه یې ډاږي. درې ورځې وروسته، سپی د فلج مرحلې ته رسېږي او د زیان رسولو خطر یې کمېږي.

انسانان عموماً د څارویو په پرتله د دې ناروغۍ په وړاندې ډیر حساسیت ښکاره کوي. په سلو کې لس خلک چې د لیونی سپی لخوا وډاړل شي او تداوی نه شي ممکن په ناروغۍ اخته نه شي.

په انسانانو کې د ناروغۍ د تفریح موده عموماً له ۴ څخه تر ۶ اونیو پورې دوام کوي، او دا د ډاډلود ټپ په موقعیت پورې اړه لري، چې آیا زخم د عصبي تارونود تراکم سره نږدې یا لرې موقعیت لري. له دې کبله چې ویروس مرکزي عصبي سیستم ته د عصبي رشتو له لارې لیږدول کېږي. نو ځکه که چیرې زخم په مخ یا د سر په ساحه کې وي، نو ممکن د ناروغۍ د تفریح یا پټه مرحله له یوې میاشتې څخه لږ وخت ونیسي.

نور کورنی څاروی لکه آسونه او پسونه هم په دې ناروغۍ اخته کېدی شي. همدارنګه، ګیدر، لیوه او ځینې نور وحشي ځناور هم په دې ناروغۍ اخته کېدی شي اوکولای شي ناروغی نورو ته ولیږدوي. مګر سپی، په ځانګړې توګه په انسانانو کې د ناروغۍ د لیږد ترټولو مهمه وسیله ده.

ځینی وختونه شوپرک د سمخو، غارونو او تاریکو خونو هوا په دغه ویروس الوده کوي، او که انسان دغسې الوده ځایونو ته داخل شي ممکن د لېونی سپی په ناروغۍ اخته شي. همدارنګه که په

دغه ناروغۍ د اخته حيوان د خولې لارې د کوم ټپ او يا ګرېدلي ځای له لارې د انسان بدن ته داخل شي د ناروغۍ سبب کېدی شي.

په انسانانو کې د لېونی سپي د ناروغۍ ځانګړتياوې:

د لېونی سپي ناروغی د عصبانیت، نفس تنګۍ، د زغم د نشتون او د زخم په ناحیه کې د لمفاوی غوټو له پرسوب سره مل وی. ناروغ فکر کوی یو څه د هغه په ستونی کې بند دی او تل د اوبو څښلو هڅه کوی. معمولا تبه لری، بېرېری، وارخطا وی او استفراق کوی. د خولې اوبه یې سرېښناکې وی او ترشحات یې زیاتېږي. دا ناروغی معمولا وژونکې ده او انسانان د ۲ څخه تر ۵ ورځو پورې وژنی.

د ناروغۍ د مخنیوی لارې:

په انسانانو کې د لیونی سپي د ناروغۍ د مخنیوی یوازینی لار د واکسین تطبیق دی. تر داړل کیدو وروسته تر ۱۴ ورځو پورې باید د شخص جدی پاملرنه وشي. په وخیمو پېښو کې او هغه وخت چې شخص څو ځایه چیچل شوی وی باید تر ۲۱ ورځو پورې ناروغ تر کتنې لاندې ونیول شي. او دغه لاندې کړنې تر سره شي.

(۱) زخم باید سمدلاسه په صابون او اوبو سره ومینځل شي.

(۲) که چیرې څاروی په ویره او وارخطایی کې ولیدل شي، نو باید تر لسو ورځو پورې تر کتنې لاندې وساتل شي. که چیرې په دغه وخت د عصبی ناروغۍ نښې لکه د خپګان، اندېښنه، جنون او فلج ولیدل شي، څاروی باید ووژل شي او د ناروغۍ د ډاډمن تشخیص لپاره یې د لابراتواری معاینې لپاره اړونده مرجع ته واستوی. په سپي کې د ناروغۍ د کوچنیو نښو په لیدو او یا په لابراتواری معایناتو کې له ثبوت سره باید داړل شوی شخص ژر تر ژره تر تداوی لاندې ونیول شي.

(۳) که چیرې په څاروی کې د ناروغۍ نښې نه وی مګر د لیونی سپي ناروغی په ساحه کې موجوده وي، نو واکسین باید سمدلاسه تطبیق شي.

(۴) د روغتیایی تبلیغاتو له لارې باید خلکو ته د ددې ناروغۍ د وخامت په باب معلومات ورکړل شي، تر څو خپل سپي واکسین کړي، او که د سپي او یا پیشو له خوا وداړل شي باید ژر تر ژره د علاج په لټه کې شي.

(۵) تر هغو چې ناروغ بیر ته جوړپیری او عادی حالت ته ورگرځی باید د شاوخوا خلکو څخه جلا وساتل شی. د سپی لخوا د داړل شوی ناروغ نږدې کسان واکسین ته اړتیا نلری.

(۶) که چیرې یو څوک دلبونی سپی په ناروغۍ د اخته څاروی لخوا چېچل یا داړل شوی وی، څاروی باید وموندل شی او اړونده مرجع ته یې خبر ورکړی.

لغتونه

مایع	<i>māyú</i>	жидкость, слюна
چيچل	<i>chichál</i>	кусать, жалить
داړل	<i>darál</i>	рвать, кусать
مزاج	<i>mizádj</i>	нрав, темперамент
مشوش	<i>mušawwásh</i>	взволнованный, беспокойный
اطاعت	<i>utā'át</i>	повиновение, подчинение
خوځند	<i>хвадзэнд</i>	двигающийся
فلج	<i>фалдж</i>	паралич, застой
حساسیت	<i>hasāсийát</i>	чувствительность, аллергия
تراکم	<i>tarākúm</i>	скопление, нагромождение
رشته	<i>ришта</i>	нить, мед. волокна, усики
شوپرک	<i>ша(в)парák</i>	летучая мышь
سمخه	<i>смацá</i>	пещера
تاریک	<i>tārúk</i>	тёмный
آلوده	<i>āludá</i>	запачканный, мед. заражённый, инфицированный
لاری	<i>lári</i>	слюна
گرېدل	<i>garedál</i>	чесаться, сыпаться
تداوی	<i>тадāví</i>	лечение
نفس	<i>нафás</i>	дыхание
غوټه	<i>gúta</i>	узел, застёжка
پړسوب	<i>парсób</i>	опухоль

استفراق	<i>истифраќ</i>	рвота
سرینبناک	<i>срихнаќ</i>	вязкий, липкий
ترشحات	<i>тарашишоћа</i>	выделения, секреция
وخیم	<i>вахім</i>	опасный, грозный
کړن (=کړنه)	<i>кран (= крана)</i>	действие, практика
جنون	<i>джунун</i>	безумие, сумасшествие
مرجع	<i>марджа</i>	инстанция
تبلیغات	<i>таблиѓа</i>	пропаганда

اصطلاحات

د ناروغۍ خپرېدل	распространение болезни
د تفریح دوره	инкубационный период
د ناروغۍ د نښو څرګندېدل	проявление признаков заболевания
نابره برید کول	проявляться спонтанно
تند مزاج، مشوش او ډار کېدل	становиться раздражительным, беспокойным и боязливым
شدید عکس العمل	резкая реакция
له اطاعت څخه سرغړونه کول	не подчиняться
هرڅوځنده موجود	двигающееся существо
حساسیت ښکاره کول	проявлять восприимчивость, аллергическую реакцию
تداوی کېدل	лечиться
د عصبي تارونو تراکم	сосредоточение нервных волокон
مرکزی عصبي سیستم	центральная нервная система
د عصبي رشتو له لاری لېږدول کېدل	передаваться по нервным волокнам
ناروغی لېږدول	заражать, передаваться (о болезни)
ګرېدل ځای	повреждённый участок (кожи)
د لېږد وسیله	передаточное звено
نفس تنگی	затруднённое дыхание
د لمفاوی غوټو پړسوب	увеличение лимфатических узлов
د چا جدی پاملرنه کول	держать под строгим контролем
په ستونی بند وی	застревать в горле

вязкая слюна	د خولې اوبه سرېښناکي وی
профилактика болезни	د ناروغۍ د مخنیوی لاری
тяжёлые случаи	وخیمې پېښې
точный диагноз	ډاډمن تشخیص
признаки нервного расстройства	د عصبي ناروغۍ نښې
соответствующая инстанция	اړونده مرجع
вакцинировать	واکسين کول
изолировать	جلا ساتل
информировать путём проведения санитарно-просветительской работы	د روغتیايي تبلیغاتونو لاری معلومات کول

تمرینات

لومړی تمرین

په روسی ژبه لاندی عبارتونه ترجمه کړئ:

- (۱) د سپیو لخوا خپرېدل
- (۲) د خولی په مایع کی شتون لرل
- (۳) د څاروی لخوا ډاړل کېدل
- (۴) کمزوری، تند مزاجه، بی حوصلی، مشوش او ډارن کېدل
- (۵) وېره او شدید عکس العمل په کمزوری غږ سره پیل کېږي
- (۶) د څاروی خاصیتونه نور هم ډاروونکی کېږي
- (۷) خپل خاوند نه پېژندل
- (۸) خوځنده موجود ډاړل
- (۹) د فلج مرحلې ته رسېدل
- (۱۰) د ډاړلو د ټپ په موقعیت پوری اړه لرل
- (۱۱) د عصبي تارونو د ترکم سره نږدی موقعیت لرل
- (۱۲) مرکزي عصبي سیستم ته د عصبي رشتو له لاری لېږدول کېدل
- (۱۳) په ویروس آلوده کول
- (۱۴) د خولی لاری له لاری داخلېدل
- (۱۵) د عصبانیت، نفس تنگی، زغم د نشتون او د زخم په ناحیه کی د لمفاوی غوټو له پرسوب سره

مل

(۱۶) تطبیق شوی واکسین

(۱۷) په وخیموپیښو کی تر کتنی لاندی نیول کېدل

(۱۸) د معاینی لپاره اړونده مرجع ته استول

(۱۹) تر تداوی لاندی نیول کېدل

(۲۰) روغتیایی تبلیغات

(۲۱) د علاج په لټه کی کېدل

(۲۲) عادی حالت ته ګرزېدل

(۲۳) د خلکو څخه جلا کېدل

دویم تمرین

لاندی پوښتو ته ځوابونه راکړئ:

- (۱) د لېونی سپی ناروغی څرنگه خپرېږي؟
- (۲) ویروس د اخته شوی څاروی په کوم ځای کی شتون لرل؟
- (۳) آیا د اخته شوی څاروی له خوا د ډاړل شوی سپی د ناروغۍ نښی ژر ښکارېږي؟
- (۴) په سپیو کی د تفریح موده څه وخت نیسي؟
- (۵) آیا د لېونی سپی ناروغی نابیره برید کوي؟
- (۶) د ناروغۍ تر برید وروسته څاروی څنگه کېږي؟
- (۷) کوم وخت ناروغی د فلج مرحلې ته رسېږي؟
- (۸) انسانان د څارویو په پرتله د دی ناروغۍ په وړاندی څه ښکاره کوي؟
- (۹) آیا د انسانانو زیاتره برخه چی د لېونی سپی لجه وډاړل شی په دغه ناروغۍ اخته شی؟
- (۱۰) په انسانانو کی د ناروغۍ د تفریح دوره څه وخت دوام لری او په څه پوری اړه لری؟
- (۱۱) ویروس څه ډول مرکزی سیستم ته لېږدول کېږي؟
- (۱۲) آیا نور کورنی څاروی په دی ناروغۍ اخته کېدای شی؟
- (۱۳) آیا وحشی ځناور کولای شی ناروغی نورو ته ولېږدوي؟
- (۱۴) کوم حیوانات هم د خپلو ځایونو هوا هم آلوده کوي؟
- (۱۵) په انسانانو کی د لېونی سپی د ناروغۍ ځانګړتیاوی څه دی؟
- (۱۶) په انسانانو کی د لېونی سپی د ناروغۍ د مخنیوی لار کومه ده؟
- (۱۷) هغه وخت چی شخص چیچل شوی وی کومی کړنی باید تر سره شی؟

نورگل او د هغه سپی

نورگل یو شپون هلک و. هغه هره ورځ د خپل پلار پسونه د غره لمنې ته د څر لپاره بیول. نورگل یو غټ سپی درلود، چې هره ورځ به یې هغه د پسونو د رمې سره بیوه. هر وخت به چې د نورگل مور د خپل زوی لپاره د غرمې ډوډۍ تیاروله، د هغه د سپی لپاره به یې هم یوه مړۍ ډوډۍ ایښودله.

د نورگل سپی عادی سپی نه و. نورگل ته دا سپی ډیر گران و، ځکه چې هغه څو ځله وړی شرمینان او گیدان غغلولی وو چې غوښتل یې دده پسونه په ناپامۍ کې ښکار کړي. د نورگل سپی به همدارول تل هغه پسونه څارل چې ځینې وختونه به له رمې څخه وروسته پاتی شول. نورگل د پسرلي په سر کې خپل پسونه داسې ځایونو ته د څر لپاره بوتلل، چې نوی او تازه وابنه په کې راشنه شوی وو. هغه وخت چې پسونو دغه وابنه خلاص کړل، نورگل له ځان سره وویل چې خپله رمه باید یو څه لرې د غره لمنې ته بوځي. د نورگل پسونه په ارامۍ سره د غونډۍ په لمنه کې څریدل، او د هغه وفادار سپی په لمر کې ارام کاوه.

یوه ورځ، پداسې حال کې چې پسونه د غونډۍ په څنډه کې په ارامۍ سره څریدل، یو ډاروونکی غږ واورېدل شو چې د دوی ارامی یې گډه وډه کړه. سپی ناڅاپه له خپله ځایه پاڅېد، د قهر او ویرې څرگندوونکی غږ یې پورته کړ، نورگل پوه شو چې دوی د کوم خطر سره مخ دي. په دې وخت کې هغه ولیدل چې یو لوی لیوه په چټکۍ د رمې په لور غلې. کله چې هغه رمې ته نږدې شو، د نورگل وفادار سپی په هغه برید وکړ. تر یوې لنډې شخړې وروسته لیوه پوه شو چې هغه نشي کولی د سپی سره مقابله وکړي او پرته له دې چې پسونو ته زیان ورسوي د غره په لور وتښتېد.

نورگل ولیدل چې سپی یې خپله وینه خټی او ورو ورو د هغه خوا ته فریاد او انگلا کوي. په دغه شپه نورگل خپل پلار ته ددې پېښې کیسه وکړه. پلار او زوی دواړه د داسې وفادار سپی په درلودلو خوښی څرگنده کړه.

له دې پېښې یوه اونۍ تیره شوه، او د سپی زخمونه نږدې جوړ شول. په هرصورت، سپی د پخوا په څیر نه و، او د رمې ساتلو پرځای به غلی او او بې حرکت پر ځای پورت و. داسې بریښېدل لکه هډوکی چې یې په ستونی کې بند پاتې وی.

په حقيقت کې، يوه ورځ نورگل غوښتل چې خپله رومه څرځای ته بوځي. هغه په سختۍ سره وکړی شول خپل سپی له ځانه سره بوځي. نورگل له ځان سره فکر وکړ: ایا دا رښتیا هم د سپی په ستونی کې هډوکي بند دي؟ د نورگل وفادار سپی له سهاره تر ماښامه د یو څو کوچنیو بوتوتو تر څنګ آرام پروت و او داسې بریښیدل چې هیڅ حرکت نه کوي. نورگل له ځان سره فکر وکړ: ایا د هغه سپی له لیوه څخه ډار شوی دی؟ په داسې حال کې چې په لاس کې یې د ډوډۍ یوه مړۍ وه، سپی ته ورنږدې شو او هغه یې د سپی مخې ته واچوله، تر څو هغه یې وخورې. نورگل په حیرانتیا سره ولیدل چې سپی ډوډۍ ته پاملرنه نه کوي او مستقیم خپلې مخې ته ګوري. بیا لکه له اسماني بریښنا څخه چې وېرېدلی وی، ناڅاپه یې په نورگل برید وکړ او دهغه بدن یې څو ځایه وډاړه. نورگل بېچاره، په داسې حال کې چې د سپی د ډاږلو له سخت درد څخه یې ژړل، د هغه سپی له رمې څخه وتښتېد او کلی ته لاړ.

نورگل خپل زخمونه په نږدې ویاړه کې ومینځل او خپله بې دفاع رمه یې بیرته کلا ته یوړه. کله چې هغه کلا ته ورسېد، سمدلاسه خپل پلار ته ورغی او کیسه یې ورته وکړه. پلار یې ددې پېښې په اورېدو ډیر خواشینی شو. لومړی یې د خپل زوی تپونه پاک او او وتړل، او بیا دواړه د سپی په لټون پسې له کوره ووتل. څو دقیقې وروسته دوی خپل سپی له کلا بیرون د ونو په مینځ کې ولید. کله چې نورگل خپل سپی ته ورغږ کړل، سپی یې نه یوازې ونه درېد، بلکې روان شو، او داسې ښکارېده چې سپی د ځان پټولو لپاره د یو خوندي ځای په لټه کې دی.

د نورگل پلار د دې صحنې په لیدو نور هم وډار شو او چیغه یې کړل: "نورگله، زموږ سپی لیونی شوی دی، وګوره چې دهغه له خولې څنګه اوبه روانې دي". نورگل چې ډیر ډار شوی و، اوس وپوهېده چې ولې د هغه وفادار سپی هغه ډاږلی دی. د نورگل پلار کلا ته ولاړ او خپل ښکاری ټوپک یې راوړ. بېچاره سپی د ټوپک په یو ډز سره ووژل شو. د کلی خلک چې له هرې خوا راټول شوي وو، ویې لیدل چې نورگل له کلا په لیرې پرتې سیمه کې خپل باوفا سپی ښخوي.

د خلکو له منځ څخه یو تن د نورگل پلار ته وویل: «هیر نکړې چې په څلویښتمه شپه نورگل وینس وساتې او بیده نه شی». د نورگل پلار ځواب ورکړ: «زه پوهیږم چې ځینې خلک دا کارکوي، مګر دا کارهیڅ ګټه نه کوي. زما د زوی ژوند په خطر کې دی. زه باید هغه ژر ډاکټر ته ورسوم». په سبا سهار د نورگل پلار خپل زوی له ځان سره ښار ته بوت. په ښار کې دوی سمدلاسه ډاکټر ته لاړل او د هغه کیسه یې ورته وکړه. ډاکټر وویل: «تاسو یو هوښیار سړی یاست چې خپل زوی مو ژر د درملنې لپاره راوړی دی. اړتیا ده هغه یوویشت ورځې، هره ورځ پرله پسې پېچکاری شی». ډاکټر خپلو خبرو

ته دوام ورکړ: «نورگله، ستاسو سپی ممکن له هماغه لیوه څخه ناروغی ترلاسه کړې وی. مگر تر هغه وخته چې موږ د څاروی مغز معاینه نه کړو، موږ نشو کولی ډاډه ووايو چې آیا څاروی ناروغه دی که نه؟ نو له دې کبله، هغه څاروی چې فکر کیږي د لیونی سپی په ناروغۍ اخته دی باید خوندي ځای کې وتړل شي». هغه وویل: یو څاروی چې به دې ناروغۍ اخته وی، معمولا د لسو ورځو په اوږدو کې مړ کیږي. مگر که له لسو ورځو وروسته ژوندي پاتې شو، گومان کیږي چې بنایي په بله ناروغۍ به اخته وی. ډاکټر وویل: هغه څاروی چې د لېونی سپی په ناروغۍ اخته وی، هیڅ شی نشي تېرولی. نو ځکه یې له خولې څخه اوبه روانې وی او داسې بریښي لکه له ستونی چې نیول شوی وی. نورگل یوویشت ورځې پرله پسې ښار ته راته او پېچکاری یې کولې.

نورگل له تداوی وروسته روغ شو، او خپلې چوپانۍ ته یې ادامه ورکړه. ایا نورگل، لکه څنگه چې د دوی گاونډی ویلی وو، په څلوېښتمه شپه تر سهاره وینې پاتې شو؟ نه، بلکې ټوله شپه تر سهاره بیده و، ځکه ډاکټر وویل چې دا عقیده هیڅ علمي اساس نه لري.

لغتونه

څړ	цар	пастьба
رمه	рамá	стадо
مړۍ	марáй	кусок, глоток
څنډه	цáндa	край
ختل	цатáл	лизать, облизывать
فرياد	фарýд	воплъ, рычание
انگولا (= انگلا)	анголá	вой, завывание
هډوکی	hađúkaй	косточка, кость
بوټی	бúтaй	куст
بېچاره	бечáра	бедняжка, беспомощный
ډز	đаз	выстрел
چوپانی	чопáнi	пастушество

اصطلاحات

پېچکاری کول	делать укол
مغز معاینه کول	исследовать мозговое вещество

تمرينات

درېم تمرين

لاندی عبارتونه په روسی ژبه ترجمه کړئ:

- (۱) پسونه د چر لپاره بیول
- (۲) عادی سپی، وفادر سپی
- (۳) شرمندان او گیدان غللول
- (۴) په ناپامۍ کی ښکار کول
- (۵) ډاروونکی غر اورېدل
- (۶) ارامی گډ وډه کول
- (۷) تر لنډی شخړی وروسته
- (۸) وینه خاټل
- (۹) د پخوا په خیر وی
- (۱۰) غلی او بی حرکت پر خای پروت
- (۱۱) په ستونی کی بند هډو کی
- (۱۲) له آسمانی برېښنه خڅه
- (۱۳) د ټوپک په ډز وژل کېدل
- (۱۴) د خاړوی مغز معاینه کول
- (۱۵) چا ته ورغږ کول
- (۱۶) ځان پټول
- (۱۷) د یوه پټ خای په لټه کی وی
- (۱۸) وفادر سپی (باوفا سپی)
- (۱۹) له تداوی وروسته روغ کېدل

څلورم تمرين

لاندی پوښتنو ته ځوابونه راکړئ:

- (۱) نورگل څوک د پسونو د څر لپاره له ځانه سره هم بیوه؟
- (۲) چا د نورگل لپاره د غرمې ډوډۍ تیاروله؟

- ۳) د نورگل سپی عادی سپی وو؟
- ۴) د ده سپی څوک غغلوې وو او ولی؟
- ۵) د پسرلی په سر کې نورگل خپل پسونه کومو ځایونو ته بوتلل؟
- ۶) یوه ورځ څه شی ارامی گډه وډه کړه؟
- ۷) نورگل څنگه پوه شو چې د کوم خطر سره مخ دی؟
- ۸) ایا لېوه وکولای شول چې د سپی سره مقابله وکړي؟
- ۹) ایا د نورگل وفادار سپی د لېوه په شخړه کې ټپي شوی و؟
- ۱۰) د دې پېښې نه وروسته سپی د په خوا په څېر و که نه؟
- ۱۱) سپی د رمې ساتلو پر ځای به څه کول؟
- ۱۲) ولی نورگل په سختۍ سره وکړی شول خپل سپی له ځانه سره بوځي؟
- ۱۳) ایا نورگل فکر وکړ چې د هغه سپی له لېوه څخه ډار شوی دی؟
- ۱۴) څه وخت سپی پر نورگل برېد وکړ او د هغه بدن یې څو ځایه وډاړه؟
- ۱۵) بیا کله چې پلار او زوی دواړه د سپی په لټون لاړل نو څه وشول؟
- ۱۶) د نور پلار څنگه پوه شو چې د دوی سپی لېونی شوی دی؟
- ۱۷) کله چې وفادار سپی ووژل شو د کلی د خلکو له منځ څخه یو تن د نورگل پلار ته څه وویل؟
- ۱۸) ایا د نورگل پلار د هغه سپرې سلا ومنله؟
- ۱۹) په ډاکټر درملنه څه وه؟
- ۲۰) ایا د دوی د گاونډی عقیدې کوم علمی اساس درلود؟

پنځم تمیرن

په پښتو لاندې جملې ترجمه کړئ:

- 1) Вирус бешенства находится в слюне заболевшего животного.
- 2) Данный вирус распространяется собаками.

- 3) После укуса собаки каким-либо больным животным проходит определённый период времени, когда не проявляются какие-либо признаки болезни и который называется инкубационным
- 4) У собак инкубационный период занимает от двух недель до шести месяцев.
- 5) Собака становится слабой, беспокойной и пугливой.
- 6) Сначала появляются испуг и раздражительность, слабеет голос, далее собака не узнаёт своего хозяина, не слушается его и проявляет резкую реакцию на любыедвигающиеся объекты.
- 7) Инкубационный период у человека зависит от его иммунитета и области укуса.
- 8) Собака является наиболее вероятным переносчиком болезни к человеку.
- 9) У человека заболевание сопровождается нервозностью, затруднённым дыханием и набуханием лимфатических узлов в месте укуса.
- 10) Больному кажется, что у него что-то застряло в горле и постоянно стремится пить.
- 11) Единственным путём профилактики болезни является проведение вакцинации.
- 12) Для точной диагностики болезни необходимо обращаться в соответствующие инстанции с целью проведения лабораторного анализа.
- 13) После установления лабораторного анализа укушенный человек должен немедленно подвергнуться лечению.
- 14) Необходимо информировать население об опасности данного заболевания путём проведения просветительской работы.
- 15) До момента выздоровления больной должен быть изолирован от других людей.

سالدانه

سالدانه یا لشماني (leishmania) یک مرض جلدی است که در تمام دنیا مخصوصاً در مناطق گرم و جایی که نظافت محیطی مراعات نگردد پیدا میشود. این مرض را عموماً مگس خاکی از یک شخص به شخص دیگر و از یک حیوان به حیوان دیگر نقل میدهد قسمی که اول خود مگس با نشستن بالای زخم به مرض آلوده میشود و بعد با نشستن بر جلد دیگران مرض را انتقال میدهد. و اگر خود شخص ارچق دانه مذکور را پیوسته بخراشد میتواند مرض سالدانه را به کدام کس دیگر هم برساند. همچنان سگ و پشک نیز میتوانند ناقل این مرض باشند.

دورهٔ تفریح مرض یعنی از زمانی که میکروب وارد جلد میشود تا زمانی که مرض معلوم میشود یک روز یا چندین ماه را دربرمیگیرد.

سالدانه عموماً در روی و دستها ظاهر میشود. اول به شکل دانه کوچک بخارمانندی شروع میشود و به زودی به یک دانهٔ سرخ (vesicle) تبدیل میشود. خارش هم پیدا میشود بعد از چند هفته زخم به شکل دایروی درآمد بزرگ میشود و قُطْرِ آن از یک تا پنج سانتیمتر میرسد اگر تداوی نشود بعد از شش الی دوازده ماه خود به خود شفا می‌یابد و داغ آن تا آخر عمر در جلد انسان باقی میماند.

کاشف این مرض لَشْمَن می‌باشد. به صورت عمومی دو نوع لشماني که در انسان مولد مرض می‌باشد شناخته شده که عبارتند از لشمانيای جلدی و لشمانيای حشری.

سالدانهٔ جلدی:

این پرازیت عامل سالدانه می‌باشد و بنام لشمانيای تراپیکا (l. tropica) یاد میشود.

مورفولوژی یا شکل و ساختمان این پرازیت:

پرازیت عامل سالدانه جلدی در عضویت انسان به شکل حجروی دیده شده است. طول آن ۲-۶ میکرون و عرض آن ۱-۲ میکرون می‌باشد.

انتقال مرض:

انتقال لشم‌انیا به صورت مستقیم و غیرمستقیم دیده میشود.

الف - انتقال مستقیم:

بعضاً مرض سالدانه جلدی در اثر تماس مستقیم با مواد غذایی آلوده شده، افرازات بینی و بعضاً توسط خون دادن از یک شخص به شخص دیگر سرایت میکند.

ب - انتقال غیرمستقیم:

ناقل مرض یک نوع مگس از نوع فلیبوتومس (phlebotomus) میباشد که بعد از تغذیه خون حیوانات پستاندار و یا انسان به پرازیت مُصاب شده؛ لشم‌انیا در جَوْف اُمعای این مگس تکثیر میشود که بعد از ۴-۵ روز پرازیتها به قسمت حَلَق و دهن مگس میرسد. چون تعداد این پرازیتها در حَلَق مگس زیاد شد سبب استفراغ مگس میگردد. در وقت گزیدن مایع استفراغ به تماس محل گزیده شده آمده و پرازیتها را داخل عضویت میکند.

انتشار جغرافیایی مرض:

لشم‌انیای جلدی در مناطق نسبتاً گرم از نقطه نظر جغرافیایی در دو نقطه یکی حوزه مدیترانه مثلاً یونان، جنوب ایتالیا، شمال افریقا و دیگر در شرق وسطی و آسیای مرکزی مثلاً ایران، عربستان، ترکستان روسی و افغانستان دیده شده و عامل مرضی بنام سالدانه مناطق حاره (1. tropica) یاد میشود.

ناقل مرض:

ناقل مرض مگس مخصوصاً بنام فلیبوتوم پاپاتاسی و فلیبوتوم ژانتی میباشد و بعضاً توسط کنه و خَسک نیز انتقال یافته میتواند.

اعراض مرض:

دوره تفریح مرض (از زمانی که عامل مرض (پرازیت سالدانه) داخل عضویت انسان میگردد تا زمانی که مرض به ظهور میرسد) ۲ - ۱۲ ماه میباشد و به صورت عمومی دو شکل مرض دیده میشود یکی شکل مرطوب و دیگری شکل خشک سالدانه. دوره تفریح شکل مرطوب کوتاه است و ۲ - ۶ هفته را دربرمیگیرد.

شروع مرض سالدانه به شکل یک دُمبل است و در مرکز آن یکنوع اُرچق دیده میشود. مرض یا به طرف خشک شدن میرود یا اینکه یک قُرَح را نشان میدهد. دوام مرض بین ۶ - ۱۲ ماه میباشد. تعداد سالدانه یکی و بعضاً زیاد میباشد و حتی تا حدود ۲۰۰ عدد هم دیده شده است. غالباً در قرحه سالدانه دیگر میکروبها ضمیمه میشود که در این صورت چرک و ریم در ناحیه سالدانه

دیده شده و باعث تکلیف مریض میشود. بعد از بهبودی مرض در ناحیه سالدانه یک ضایعهٔ جلدی به ملاحظه میرسد که به طور دائمی باقی میماند.

طرق کنترل مرض:

۱. به مجرد شیوع مرض باید به موسسات صحت عامه خبر داده شود.
۲. تمام کلکین‌ها و دروازه‌های خانه باید جالی گرفته شود تا از داخل شدن مگس خاکی جلوگیری به عمل آید.
۳. جایهای تخم‌گذاری مگس خاکی مذکور یعنی دیوارهای خانه حیوانات، تودهٔ خاکروبه و کثافات و مرغانچه‌ها را باید دواپاشی کرد.
۴. خانه‌های منزل باید دارای روشنی کافی باشد. از انداختن و انبار کردن خاکروبه در نزدیک منازل خودداری شود و هم طویلهٔ حیوانات باید از خانه‌های نشیمن دور باشد.
۵. چون مگس خاکی بسیار دور پرواز کرده میتواند ازین رو در مناطق جنگل‌زار باید خانه‌های مسکونی لااقل ۱۵۰ متر از جنگل دور اعمار شوند.
۶. جدانگهداشتن سگها و دیگر حیوانات در جلوگیری از مرض کمک میکند.
۷. باید مردم در بارهٔ مرض سالدانه تنویر شوند.

لغات

سالدانه (= لشمانیا)	<i>cāldāna</i> (= <i>леишманийā</i>)	лейшманиоз ¹
جلد	<i>jeld</i>	биол. кожа
نظافت	<i>nazāfat</i>	чистота, гигиена
ارچق	<i>arčeq</i>	корочка, короста (на ране)
دانه	<i>dāna</i>	мед. везикула (пузырьки на коже, сыпь); угорь, прыщ
خراشیدن	<i>xarāšidan</i>	чесать(ся), расчёсывать

¹ Уильям Буг Лейшман (1865-1926) – английский военный врач. Служил в Индии и Южной Африке. В 1900 г. описал простейших паразитов – возбудителей передающейся москитами тропической болезни; впоследствии они были названы лейшманиями, а заболевания, вызываемые ими, – лейшманиозами.

میکروب	<i>mikrōb</i>	биол. микроб, бактерия
بخار	<i>boxār</i>	мед. нарыв, сыпь
خارش	<i>xāreš</i>	зуд, чесотка
قطر	<i>qotr</i>	диаметр, поперечник
داغ	<i>dağ</i>	след, клеймо; зд. шрам
عامل	<i>‘āmel</i>	зд. возбудитель
حجره	<i>hojra</i>	биол. клетка
میکرون	<i>mikrōn</i>	биол. микрон
افراز (افرازات)	<i>efrāz (efrāzāt)</i>	выделение, секреция
سرایت	<i>serāyat</i>	распространение; зд. заражение, инфицирование
نوع (انواع)	<i>naw‘ (anwā‘)</i>	биол. вид
پرازیت	<i>parāzit</i>	биол. паразит
تغذیه	<i>tagžeya</i>	питание, кормление
پستان	<i>pestān</i>	вымя, грудь
جوف (= اجواف)	<i>jawf (ajwāf)</i>	анатом. полость, внутренность
امعاء	<i>am‘ā‘</i>	кишечник
تکثیر	<i>taksir</i>	зд. размножение
حلق	<i>halq</i>	глотка
کنه	<i>kana</i>	клещ
خسک	<i>xasak</i>	клоп
دمبل	<i>dombal</i>	бугорок, мед. гранулёма-инфильтрат
قرحه (قرحات)	<i>qarha (qarahāt)</i>	язва
چرک	<i>čerk</i>	грязь, гной
ریم	<i>rim</i>	гной
بهبودی	<i>behbudi</i>	улучшение, выздоровление
ضایعه	<i>zaye‘a</i>	потеря, урон; зд. поражение
شیوع	<i>šoyu‘</i>	распространение, зд. эпидемия, вспышка (болезни)

جالی <i>jāli</i>	матерчатая сетка, марля
توده <i>tōda</i>	куча
خاکروبه <i>xākrōba</i>	мусор, урна (для мусора)
کثافات <i>kasāfāt</i>	отходы, свалка
مرغانچه <i>morḡānča</i>	курытник
طویله <i>tawēla</i>	хлев, стойло
تنویر <i>tanwir</i>	просвещение

اصطلاحات

مرض جلدی	кожное заболевание
مگس خاکی	москит
نظافت محیطی را مراعات نکردن	пренебрегать чистотой окружающей среды
مرض را به کس رساندن	заразить кого-либо
مرض معلوم میشود (= مرض در جای بدن ظاهر میشود)	болезнь проявляется (на какой- либо части тела)
زخم به شکل دایروی درمیآمد	ранка приобретает округлую форму
خود به خود شفا می یابد	излечивается само по себе
داغ تا آخر عمر (= به طور دائمی) باقی میماند	шрам остаётся на всю жизнь (навсегда)
در انسان مولد مرض میباشد	провоцирует болезнь в человеке
عامل مرض	возбудитель болезни
شکل و ساختمان (= مورفولوژی)	морфологическое строение
عضویت انسان	организм человека
به شکل حجروی	внутриклеточно
به صورت مستقیم یا غیرمستقیم	прямо или опосредованно
تماس مستقیم	непосредственный контакт
خون دادن	переливание крови
مرض را به کسی سرایت کردن	заразить кого-либо

حیوانات پستاندار	млекопитающие животные
جوف امعاء	кишечная полость
مایع استفراغ	рвотная масса
انتشار جغرافیایی مرض	эпидемиология болезни
حوزه مدیترانه	Средиземноморский бассейн
شرق وسطی و آسیای مرکزی	Средний Восток и Центральная Азия
مناطق حاره	тропическая зона
اعراض مرض	симптомы болезни
در قرحه سالدانه دیگر میکروبها ضمیمه میشود	в оспенной язве присутствуют и другие микробы
باعث تکلیف مریض میشود	доставляют беспокойство пациенту
ضایعه جلدی به ملاحظه میرسد	проявляется поражение кожи
به مجرد شیوع مرض	в случае массового заражения
کلکین ها و دروازه ها را جالی گرفتن	закрывать марлей (матерчатой сеткой) двери и окна
جاهای تخم گذاری مگس خاکی را دواپشی کردن	обрабатывать места кладки яиц
جدا نگهداشتن حیوانات	отдельное содержание животных
خانه های نشیمن (= خانه های مسکونی) اعمار کردن	возводить жилые дома
مردم را در باره چیزی تنویر کردن	просвещать население по теме чего-либо

تمرینات

تمرین اول

به سوالات زیر جواب دهید:

(۱) میکروب مرض سالدانه معمولاً کجا دنیا پیدا میشود؟ انتشار جغرافیایی مرض چه قسم میباشد؟

(۲) ناقل مرض سالدانه کیست؟

(۳) مرض سالدانه چه رقم انتقال می یابد؟ انتقال مستقیم و غیرمستقیم چگونه صورت میگیرد؟

- (۴) دورهٔ تفریح مرض سالدانه چند وقت دربرمیگیرد؟
- (۵) دانه‌های چیچک چطور بر روی بدن ظاهر میشوند؟
- (۶) کاشف مرض سالدانه کیست؟
- (۷) عامل مرض سالدانه چه شکل و ساختمان دارد؟
- (۸) شروع مرض به چه شکلی است؟ دوام مرض کدام اعراض دارد؟
- (۹) آیا بعد از بهبودی ناحیه جلدی که از طرف سالدانه ضایعه شد کاملاً جور میشود؟

تمرین دوم

طرق کنترل مرض را در متن پیدا کرده آن را تحریراً به زبان روسی ترجمه کنید.

تسه دربارهٔ سالدنه برای شاگردان

یک تعداد اطفال مکتب ما می‌فهمند که سالدانه چیست. این مرض را از سببی سالدانه می‌گویند که اگر تداوی نشود تقریباً یک سال دوام پیدا می‌کند. سالدانه معمولاً بشکل یک دانهٔ قشردار بدنما، بر بدن ظاهر میشود. سالدانه اکثراً بر روی پیدا میشود، اما در دیگر قسمت‌های بدن نیز پیدا شده میتواند. بعد از آنکه جور شد بجای خود یک‌داغ می‌گذارد که تا آخر عمر بر بدن انسان باقی میماند. این داغ بداغ سوختگی عمیق شباهت دارد و قطر آن معمولاً از ۳ الی ۵ سانتی‌متر میباشد.

سالدانه مرضی است که در تمام دنیا و خصوصاً در ممالک گرم زیاد پیدا میشود. سالدانه یک مرض جلدی است که از سبب پرازیت (طَفیلی) سالدانه پیدا میشود. پرازیت عبارت از نباتات یا حیوانی است که از حیوان یا نبات دیگر تغذیه میکند. پرازیتی که سالدانه را بوجود می‌آورد از جلد انسان تغذیه میکند.

آیا سالدانه حقیقتاً یکسال کامل دوام میکند؟ بلی، اگر این مرض درست تداوی نشود، یا هیچ تداوی نگردد عموماً یکسال را دربرمیگیرد. اما شما خواهید آموخت که میتوان این مرض را در مدت کوتاهی تداوی کرد.

شما چه فکر میکنید که این مرض از چه چیز پیدا میشود؟ آیا شما این مرض را از دیگر شاگردان میگیرید؟ آیا حتمی است این مرض در وطن ما همیشه باقی بماند؟ در حقیقت ضرور

نیست ما حتماً باین مرض گرفتار شویم. سالدانه از سبب گزیدن یک مگس که بنام مگس خاکی یاد میشود بر بدن انسان ظاهر میگردد. این مگس‌ها از مگس‌های عادی فرق دارند. مگس سالدانه مگس خورده‌ای است که بفاصله‌های دور از یک جا به جای دیگر پرواز میکند. شاید بعضی از شما چنین مگسی را در اطراف خانه تان دیده باشید، اما نفهمیده‌اید که چه قسم مگس بوده است. این مگس مرض سالدانه را از شخص مبتلا به شخص سالم نقل میدهد. اگر یک مگس خاکی که بمیکروب سالدانه آلوده باشد کسی را بگزد، چندین هفته یا بیش از یک ماه را دربرمی‌گیرد که علایم مرض ظاهر شود. بمجردیکه علایم سالدانه دیده شد، باید بداکتر مراجعه شود. سهل‌انگاری در مراجعه بداکتر این مرض را بدتر میسازد. بر علاوه اگر سالدانه بر لب‌ها یا بینی براید که پوست آنها نازک است مشکلات زیاده‌تر تولید میکند.

داکتر میتواند این مرض را با تداوی درست در چند هفته تداوی کند. تداوی فوری هم احتمال سرایت مرض را باشخاص سالم کمتر میسازد. چون مگس خاکی باید قبل از آنکه با میکروب این مرض آلوده شود، شخصی را که سالدانه داشته باشد بگزد، ازینرو تداوی فوری دارای اهمیت است.

ما برای جلوگیری ازین مرض چه کرده میتوانیم؟ اولین و مهمترین کاریکه باید اجرا شود اینست که کلکین‌ها و دروازه‌های خانه خود را جالی بگیریم. اطفال شیرخوار را میتوانیم در زیر یک جالی نازک بخوابانیم تا آنها را از گرفتار شدن بمرض سالدانه محافظت کنیم. پاشیدن محلول دوامدار کشنده حشرات در خانه در کشتن مگس‌های خاکی کمک میکند. اگر در جمعیت شما واقعات سالدانه زیاد باشد، از شعبات وزارت صحتیه بخواهید که جاهای تخم‌گذاری مگس خاکی را دوپاشی کنند. مگس خاکی مخصوصاً در کثافت، مرغانچه‌ها، طویله‌ها و جاهای مرطوب زندگی میکنند.

طوریکه مطالعه کردیم مرض سالدانه غلط نام‌گذاری شده‌است. سالدانه مرضی نیست که حتماً باید یک سال دوام کند، بلکه میتوان از آن جلوگیری کرد.

لغات

قشر	<i>qešr</i>	корка
سوختگی	<i>suxtagi</i>	ожог
طفیلی	<i>tofayli</i>	паразит
سهل‌انگاری	<i>sahlangāri</i>	беспечность, легкомыслие
پاشیدن	<i>pāšidan</i>	распрыскивать

اصطلاحات

اطفال شیرخوار	младенцы
محلول دوامدار کشنده حشرات	репелленты (вещества, отпугивающие или убивающие насекомых)
وزارت صحت	министерство здравоохранения

تمرینات

تمرین سوم

جملات زیر را به زبان دری ترجمه کنید:

- 1) В некоторых языках мира лейшманиоз получил своё название «годовой сыпи» по той причине, что при отсутствии лечения её продолжительность может составить целый год.
- 2) Лейшманиоз выступает на коже в виде неприятных корочек, которые могут появляться на лице и руках.
- 3) Шрам от лейшманиоза, похожий на глубокий ожог, остаётся на теле человека на всю жизнь.
- 4) Паразит – это существо, которое питается за счёт другого существа (растения или животного). Паразит лейшманиоза поедает кожу человека.
- 5) Москит, являющийся переносчиком лейшманиоза, отличается от других насекомых тем, что в силу своего малого размера он может перелетать на очень большие расстояния.
- 6) Пренебрежительное отношение к медицинской помощи может сугубить ход болезни.
- 7) Для профилактики лейшманиоза необходимо прежде всего закрыть марлевой сеткой окна и двери.
- 8) Стоит прикрывать спящих младенцев тонкой марлевой тканью, чтобы защитить их от возможности заражения.
- 9) Необходимо обрабатывать помещения репеллентами. Если случаев заболевания лейшманиозом достаточно много, то необходимо обратиться в

соответствующие инстанции для проведения химической обработки мест приплода moskitov.

10) Moskity, perenasyayushchie leishmanioz, obitayut ryadom so svalkami, kuryatnikami i khlevami, a takzhe ryadom s razlichnymi vlazhnymi mestami. Poetomu prichin zhivotnykh neobkhodimo soderzhat' v otdel'nykh stroeniyakh.

کالدانه (لېشمانیا)

لېشمانیا (leishmania) د پوستکي ناروغۍ ده چې په ټوله نړۍ کې، په ځانګړې توګه په تودو سیمو کې، چیرې چې د چاپیریال ساتنه مراعت نه شي، موندل کیږي. دا ناروغۍ عموماً د یو شخص څخه بل شخص ته او د یوه څاروی څخه بل ته د لېشمانیا د غوماشي په واسطه ليردول کیږي. په دې ډول چې غوماشي د کالداني د ناروغ پر ټپ باندې کېږي، له ټپ څخه د کالداني میکروب (پارازیت) اخلي او وروسته دنورو پر پوستکي د کېناستو په وخت کې میکروب هغه ته انتقالوي. که خپله ناروغ هم دکالداني ناحیه پرله پسې وګروي کیدی شي د کالداني میکروب بل چا او یا د خپل پوستکي بلې برخې ته انتقال کړي. همدا ډول سپي او پیشوګان هم کېدی شي د ناروغۍ د انتقال وسیله شي.

د ناروغۍ د تفریح دوره یعنې کله چې پارازیت پوستکي ته ننوځي تر هغه وخته چې ناروغی ښکاره کیږي یوه ورځ یا څو میاشتې وخت نیسي. کالدانه عموماً پر مخ او لاسونو کې پیدا کیږي. لومړی د یوکوچنی بخار په ډول راڅرګنده شي او وروسته ژر په یوه سره دانه تبدیله شي چې تناکې ته ورته وي. د دا نې شاوخوا خارښت کوی او څو اونۍ وروسته د یو دایروي ټپ په شکل غټیږي چې قطر یې له یو څخه تر پنځه سانتي متره پورې رسېږي. که تداوی نه شي له شپږو میاشتو تر یو کال پورې خپله جوړېږي او ټپ یې د عمر تر پای پورې یې بدن پاتې کېږي.

د دې ناروغۍ کشف کونکي لېشمن دي. دوه ډوله لېشمانیا پېژندل شوې ده چې په انسانانو کې د ناروغۍ باعث کیږي، یوه یې د پوستکي لېشمانیا او بله یې حشری لېشمانیا ده.

د پوستکي کالدانه:

یو پارازیت چې لېشمانیا تروپیکا (l. tropica) نومېږي د پوستکي د لېشمانیا عامل دی.

د پارازیت ظاهري شکل او ساختمان:

هغه پارازیت چې د پوستکي د کالداني عامل دی، د انسان په بدن کې په حجروي ډول لیدل شوی دی، اوږدوالی یې له ۲ تر ۶ میکرون او سور یې له ۱ تر ۲ میکرون پورې دی.

د ناروغۍ انتقال:

د لېشمانيا انتقال په مستقيم ا غير مستقيم ډول صورت نيسي.

الف. مستقيم انتقال:

جلدی لېشمانيا ځينی وختونه د الوده غذايي موادو سره په مستقيم تماس کې، د پزې د افرزاتو او يا د وينې د ورکولو له لارې له يوه شخص څخه بل ته سرايت کوي.

ب. غيرمستقيم انتقال:

د ناروغۍ د پارازيت انتقالوونکی د فليبو تومس (phlebotomus) له نوعې يو ډول غوماشي دی چې خاکی مچ هم ورته وايي. د تې لرونکو حيواناتو او يا انسانانو د چيچلو په وخت کې د وينې له لارې پارازيت د غوماشي بدن ته ننوزي. لېشمانيا د غوماشي د نس په جوف کې تکثيريږي او تر ۴ يا ۵ ورځو وروسته د غوماشي د ستونې او خولې برخې ته رسېږي. د چيچلو په وخت کې د غوماشي په ستونې او خوله کې موجود پارازيت د چيچل شوی محل د سوري له لارې پوستکي ته ننوزي.

د کالډاني جغرافيه:

جلدی لېشمانيا د جغرافيې له نظره په نسبتاً تودو سيمو، يوه يې په مديترانه کې لکه يونان، جنوبي ايټاليا، شمالي افريقا، او بله يې په منځني ختيځ او مرکزي آسيا کې، د بيلگې په توگه ازبکستان، تاجکستان، ترکمنستان، سعودي عربستان، ايران، روسيه او افغانستان کې ليدل کيږي. د ناروغۍ عامل 1. tropica يا استوايي سيمو لېشمانيا نومېږي.

د ناروغۍ ليردوونکی:

د ناروغۍ ناقل د فليبو توم پاپاتاسي او فليبو توم ژانتي په نامه يو ډول ځانگړی غوماشي دی چې د خاکی مچ يا خاکی غوماشي په نامه هم ياديږي. ځينې وخت نورې حشرې لکه کنې او منگوږې هم د پارازيت د انتقال باعث کېدی شي.

د ناروغۍ اختلالات:

د ناروغۍ د تفريح دوره (له هغه وخته چې د کالډاني پارازيت بدن ته داخلېږي تر هغه وخته چې ناروغی ځان څرگندوي) له ۲ تر ۱۲ مياشتو په بر کې نيسي. په عمومي ډول د ناروغۍ دوه ډوله ليدل کيږي. يو د کالډاني اوبلن يا مرطوب شکل او بل د کالډاني وچ ډول دی. د کالډاني د اوبلن ډول د تفريح موده لنډه او له ۲ تر ۶ اونيو پورې ده.

د کالداني د ناروغۍ پيل د يو ډول کلک پرسوب په شکل وي، چې په منځ کې يې يو ژوروالي ليدل کېږي. دغه پرسوب يا د جوړوالي خواته ځي او يا دا چې په زخم بدليږي. ناروغی له ۶ څخه تر ۱۲ مياشتو دوام کوي. کالدانه زياتره يوه وی خوکله زياتې هم وی چې شمير يې تر ۲۰۰ هم ليدل شوی دی. اکثره وختونه د کالداني په زخم کې نور میکروبونه هم ځای نيسي او له دې کبله زخم زوې او نو پيدا کوی اود ناروغ د زياتو زورېدو باعث کېږي.

د ناروغۍ د ښه کېدو په پای کې د پوستکي نیمگړتيا يا ټپ ليدل کېږي چې دايمي باقی پاتې وي.

د ناروغۍ د مخنيوی لارې:

۱. د ناروغۍ له راپيدا کېدو سره سم بايد د عامې روغتيا مؤسساتو ته خبرورکړل شي.
۲. د کورونو کړکيو او دروازو ته بايد جالۍ واچول شي تر څو خونو ته د لېشمانيا د ځانگړو غوماشو(خاکي مچانو) د ننوتو مخه ونیول شي.
۳. د لېشمانيا د غوماشو (خاکي مچانو) د هگۍ اچولو ځايونه ، د کورنيو حيواناتو غوجلې، د چرگانو کوټنۍ، ډيرانونه او کثافاتو د راټولولو ځايونه بايد دواپاشي شي.
۴. د کور خونې بايد په کافي اندازه روښانه وي، دکثافاتو د غورځولو ډيرانونه او د کورنيو حيواناتو غوجلې بايد د اوسېدو له خونو لرې وي.
۵. د لېشمانيا غوماشي يا خاکي مچ کولای شي لرې الوتنه وکړي، له دې کبله په ځنگلي سيمو کې کورونه لږ تر لږه له ځنگل څخه ۱۵۰ متره لرې جوړ شي.
۶. د سپو او نورو کورنيو حيواناتو جلا ساتل د ناروغۍ په مخنيوی کې مرسته کوي.
۷. بايد دخلکو فکرونه د لېشمانيا په باره کې روښانه شي.

لغتونه

کالدانه (=لېشمانيا)	<i>kāldānā (= leishmanīyā)</i>
غوماشه	<i>gumāsha</i>
گړول	<i>garavāl</i>

язва, нарыв; лейшманиоз ²
москит, комар
чесать, расчёсывать

² Уильям Буг Лейшман (1865-1926) – английский военный врач. Служил в Индии и Южной Африке. В 1900 г. описал простейших паразитов – возбудителей передающейся москитами тропической болезни; впоследствии они были названы лейшманиями, а заболевания, вызываемые ими, – лейшманиозами.

بخار	бух ^а р	сыпь, пузырьки на коже
تڭاке	та ^а ка	волдырь, мозоль
خارڭت	ха ^а р ^а т	чесотка, зуд
قطر	қу ^т р	диаметр, поперечник
تداوى	та ^а д ^а в ^у	лечение
حشره	ха ^а ша ^а ра	насекомое
عامل	а ^а м ^у л	зд. возбудитель болезни
حجره	ху ^д ж ^а ра	биол. клетка
سور	сва ^р	ширина
جلدى	джил ^д у	биол. кожный
آلوده	а ^а лу ^д а	грязный, испачканный; зд. заражённый
افراز	иф ^р а ^з	выделение, секреция
سرايت	си ^р а ^й а ^т	заражение, инфицирование
انتقالوونكى (= ناقل)	инти ^қ а ^л в ^у нка ^й (= ^н а ^қ у ^л)	зд. переносчик, носитель болезни
نوع (= نوعه)	на ^в , (=на ^в , а)	биол. вид, способ
خاكي	ха ^к у	цвет хаки, серо-бурый
تى	та ^й	грудь, сосок
جوف	дж ^а у ^ф	анатом. полость
چيچل	чи ^ч а ^л	кусать, жалить
تکثير پدل	так ^с ир ^е д ^а л	размножаться
سورى	су ^р а ^й	дырка, отверстие
استوايى	истив ^а й ^у	экваториальный, тропический
کنه	ка ^н а	клещ
منگوړه	ман ^г в ^а ра	клоп
اختلال	их ^т ил ^а л	расстройство, поражение, дезорганизация;
اوبلن	об ^л а ^н	водянистый
مرطوب	мар ^т у ^б	влажный

پرسوب	پارسوب	опухоль, бугорок, зод.
باقی	бақи	гранулёма-инфильтрат оставшийся, сохранившийся; зод.
جالى	жалӣ	дефект матерчатая сетка, марля
غوجله	ғуджала	коровник, хлев
کوټنى	котанӣ	избушка
ډېران	деран	свалка, мусорная яма
کثافات	касифат	мусор, отходы

اصطلاحات

د چاپېريال ساتنه	охрана окружающей среды
د غوماشۍ په واسطه لېږدول کېدل	передаваться комарами
د انتقال وسيله	способ переноса (болезни)
د تفریح دوره	инкубационный период
د بخار په ډول څرنگندېدل	проявляться в виде сыпи, пузырьков (на коже)
دایروی ټپ	округлая ранка
تداوی کېدل	проводиться (о лечении)
ټپ جوړېږي	рана заживляется
د ناروغۍ کشف کوونکى	исследователь болезни
د پوستکى لېشمانیا	кожный лейшманиоз
حشرى لېشمانیا	висцеральный лейшманиоз
په مستقیم او غیرمستقیم ډول	прямо или опосредованно
مستقیم تماس	непосредственный контакт
وینه ورکول	переливание крови
تې لرونکى حیوانات	млекопитающие животные
د ناروغۍ اختلالات	симптомы болезни
د ناروغۍ څرگندول	проявление болезни
کلک پرسوب	полный инфильтрат, гранулёма
جالى اچول	закрывать марлей (матерчатой сеткой)

обрабатывать места кладки яиц د هگۍ اچولو په ځايونو باندې دواپاشۍ کول
 курятник د چرگانو کوټنۍ
 раздельное содержание (животных) جلا ساتل
 просвещать население د خلکو فکرونه روښانه کول

تمرينات

لومړۍ تمرين

لاندې پوښتنو ته ځوابونه راکړئ؛

- (۱) د لېشمانيا ناروغۍ پر چاپېريال باندې کومه اړه لري؟
- (۲) لېشمانيا د يو شخص څخه بل شخص ته څرنگه لېږدول کېږي؟
- (۳) په کوم ډول کالډانه د غوماشۍ په واسطه لېږدول کېږي؟
- (۴) که خپله ناروغه د کالډانې ناحيه پر له پسې وگړوۍ څه کېدې شي؟
- (۵) کوم حيوانات هم کېدې شي د ناروغۍ د انتقال وسيله شي؟
- (۶) د ناروغۍ د تفريح دوره څو وخت نيسي؟
- (۷) کالډانه د بدن په کومو برخو کې پيدا کېږي؟
- (۸) کالډانه چرنگه څرگندېږي؟
- (۹) د دايروي ټپ قطر تر کومې پيمانې پورې رسېدلی شي؟
- (۱۰) ايا ټپ خپله جوړېږي؟
- (۱۱) د دې ناروغۍ کشف کوونکي څوک دي؟
- (۱۲) د پوستکي د لېشمانيا عامل څه دی؟
- (۱۳) جلدی لېشمانيا ځينی وختونه د څه له لاری د يوه شخص څخه بل ته سرايت کوي؟
- (۱۴) د ناروغۍ د پارازيت انتقالوونکي څه ډول حشره ده؟
- (۱۵) د غوماشۍ په ستونۍ کې موجود پارازيت د څه له لاری د انسان يا حيوان پوستکي ته ننوزي؟
- (۱۶) جلدی لېشمانيا د جغرافيايې له نظره په کومو سيمو کې لېدل کېږي؟
- (۱۷) ايا د ځانگړې غوماشۍ چې د خاکی مچ به نامه يادېږي نوری حشرې د پارازيت د انتقال باعث کېدې شي؟
- (۱۸) د ناروغۍ د تفريح دوره څه وخت په برکي نيسي؟
- (۱۹) د کالډانې پيل د څه ډول وی؟

د ناروغۍ د مخنوی لاری کومی دی؟ په متن کې یې پیدا کړئ او په تحریری ډول په روسی ترجمه کړئ.

شاگردانو ته د کالداني به باره کې د معلم کیسه

زموږ د ښوونځی ډیری کوچنيان پوهیږي چې کالدانه څه شی دی. دې ناروغۍ ته له دې کبله کالدانه ویل کیږي چې که درملنه یې ونه شی نږدې یو کال دوام کوي. کالدانه معمولا د یوې پوښل شوې، بدرنگې دانې په ډول پر بدن کې را څرگندیږي. کالدانه اکثرا په مخ راپیدا کیږي مگر د بدن په نورو برخو کې هم پیدا کیدی شي. کالدانه وروسته له دې چې جوړه شي پر بدن باندې یو ټپ پرېږدي چې د ژوند تر پایه پاتې کیږي. دغه ټپ د سوزېدو ټپ ته پاتې کیږي او معمولا له ۳ څخه تر ۵ سانتي مترو پورې قطر لري. کالدانه داسې یوه ناروغی ده چې په ټوله نړۍ کې، په ځانگړې توگه په گرمو سیمو کې زیاته پیدا کېږي. کالدانه یوه جلدی ناروغی ده چې د کالداني د پارازیت له امله رامینځته کیږي. پارازیت یو نبات یا څاروی دی چې له بل څاروی یا نبات څخه تغذیه کوي. هغه پارازیت چې دکالداني سبب گرځي، د انسان له پوستکي تغذیه کوي.

آیا کالدانه رښتیا هم یو کال دوام کوي؟ بلې، که سمه درملنه یې ونه شي او یا هیڅ تداوی نه شي عموماً یو کال دوام پیدا کوي. مگر تاسو به زده کړئ چې دا ناروغی په لنډ وخت کې هم درملنه کیدی شي. تاسو څه فکر کوئ، چې دا ناروغی له څه شي څخه پیدا کېږي؟ آیا تاسو دا ناروغی له نورو زده کوونکو څخه اخلئ. آیا حتمي ده، چې دا ناروغی به زموږ په هیواد کې تلپاتې وي؟ په حقیقت کې ضرور نه ده چې موږ باید حتمن په دې ناروغۍ اخته شو. کالدانه د یوه غوماشي یا مچ د چیچلو له کبله چې (خاکی مچ) ورته وایي، د انسان پر بدن راپیدا کیږي. دغه غوماشي یا مچان له عادی غوماشو فرق لري. د کالداني غوماشي یو کوچنی غوماشي دی چې په لرې واټن له یوه ځای څخه بل ځای ته الوتنه کولی شي. ښایي له تاسو څخه ځینو به د خپلو کورونو شاوخوا دغه غوماشي لیدلي وي، خو تاسو به نه پوهیږئ چې دا څه ډول غوماشي دی. دغه غوماشي د کالداني ناروغی له ناروغو کسانو څخه روغو خلکو ته انتقالوي. که د کالداني په میکروب (پارازیت) الوده غوماشي کوم روغ انسان وچيچي، خو اونۍ یا له یوې میاشتې څخه زیات وخت په بر کې نیسي چې د ناروغۍ علامې رښکاره شي. کله چې د کالداني ښې ولیدل شي باید ژر تر ژره ډاکتر ته مراجعه وشي. ډاکتر ته په مراجعه کې ځنډ کول د ناروغۍ حالت نور هم خرابوي. سربېره پر دې که کالدانه په پزه یا شونډو

راپیدا شی، چې پوستکی یې نازک دی، د زیاتو ستونزو سبب کیدی شی. ډاکټر کولی شی په سمې درملنې سره یوازې په څو اونیو کې د ناروغۍ درملنه وکړي. سمدستی درملنه روغو خلکو ته د ناروغۍ د رسېدو احتمال هم کموی. له دې کبله چې خاکی مچ مخکې له دې چې دلشمانیا په مکروب ککړ شی، په لشمانیا اخته ناروغ باید وچيچی چې له هغه څخه د ناروغۍ پارازیت د غوماشی بدن ته داخل شی. نو ځکه ژر تر ژره د لشمانیا درملنه ډیر اهمیت لري.

موږ د دې ناروغۍ د مخنیوی لپاره څه کولی شو؟ لومړی او خورا مهم شی دا دی چې زموږ د کورونو ککړۍ او دروازې باید جالۍ ولري. شیدې خوړونکي کوچنيان باید د نازکو جالیو تر لاندې بیده کړو، تر څو هغو د کالداني له غوماشو وژغورو. په کورونو کې په دوامدار ډول د حشرلتو ضد دوگانو پاشل د خاکی مچانو په وژلو کې مرسته کوي. که ستاسو په سیمه کې د کالداني پېښې زیاتې وي، د روغتیا وزارت له مربوطو څانگو څخه وغواړئ چې د خاکی مچانو د هگۍ اچولو ځایونه دواپاشی کړي. خاکی مچان په ځانگړي ډول د چرگانو په کوټنیو، غوجلو، ډیرانونو او مرطوبو ځایونو کې ډیر ژوند کوي.

لکه څنګه چې مو ولوستل، د کالداني د ناروغۍ نوم یې غلط ایښی دی. کالدانه داسې ناروغی نه ده چې حتمن باید یو کال دوام وکړي. بلکې کولای شو د هغې مخه ونیول شی.

لغتونه

درملنه	дармалёна	лечение
تغذیه	тағзийá	питание, кормление
علامه	‘алáмá	знак, признак
پاشل	pāshál	посыпать, обрызгивать

اصطلاحات

تپ پرېښودل	оставлять шрам
د سوزېدو تپ	воспалённая ранка
ډاکټر ته په مراجعه کې ځنډ کول	откладывать визит к врачу
د حشراتو ضد دواګانې	репелленты (вещества, отпугивающие насекомых)

تمرینات

- 1) Благодаря просвещению населения, люди, где распространено заболевание лейшманиозом, хорошо знают, что это за болезнь.
- 2) Если не лечить эту болезнь, то выздоровление будет длительным.
- 3) По большей части это заболевание обнаруживается в жарких регионах.
- 4) Паразитным возбудителем может быть растение или животное, питающееся от другого растения или от живого организма.
- 5) Данное заболевание может быть вылечено в короткие сроки.
- 6) Совсем необязательно, что все будут заболевать лейшманиозом.
- 7) Москиты отличаются от обычных комаров тем, что они меньшего размера и могут мигрировать на большие расстояния.
- 8) Эти насекомые переносят заболевание от больных к здоровым людям.
- 9) Проходит несколько недель, прежде чем признаки заболевания проявятся.
- 10) Если признаки заболевания проявились, нужно как можно быстрее обратиться к врачу.
- 11) Промедление с обращением к врачу усугубляет болезнь.
- 12) Для профилактики данного заболевания нужно завешивать окна противомоскитными сетками, распылять репелленты в домах и принимать другие меры против насекомых.
- 13) Если число заболевших будет увеличиваться, необходимо обращаться в соответствующие инстанции министерства здравоохранения.

کولرا

کولرا یک مرض بسیار مهلک است. بسیاری از اشخاص که باین مرض گرفتار میشوند در مدت کوتاهی میمیرند. کولرا به سبب میکروبهای پیدا میشود که در ادرار و قُضْلَه مریضان کولرا موجود میباشد. این میکروبها موجودات کوچکی اند که تنها توسط میکروسکوپ قوی دیده شده میتوانند. میکروب کولرا اکثراً بواسطه آب و غذائیکه توسط مریضان کولرا آلوده شده باشد نقل میگردد.

همچنان بواسطه مگسها و اشیائیکه مریض کولرا به آن دست زده باشد هم نقل میگردد. شخصیکه بمرض کولرا گرفتار شود بعضاً بدون آنکه دلبدی داشته زیاد استفراق میکند و زودزود باسهال مبتلا میشود. اگر بزودی پیش داکتر برده نشود شاید بمیرد. خوشبختانه امروز برای خود معافیت حاصل کرده و خود را از این مرض نجات داده میتوانیم. پیچکاری کولرا ما را برای تقریباً شش ماه وقایه میکند. و بعد از این مدت باید برای وقایه دوامدار خود دوباره پیچکاری کنیم.

بخاطر بیاورید که مرض کولرا از دستهای کثیف و قُضْلَه مریضان کولرا پیدا میشود نه از موشها و کورموشها.

لغات

کولرا	<i>kōlerā</i>	холера
مهلک	<i>mohlek</i>	смертельно опасный, губительный; сокрушительный
ادرار	<i>edrār</i>	мед. испражнения, моча
فضله (فضلات)	<i>fozla (fozalāt)</i>	мед. фекалии; нечистоты
میکروسکوپ	<i>mikrōskōp</i>	микроскоп
دلبدی	<i>delbadi</i>	тошнота

استفراغ (= استفراق)	<i>estefrāḡ (estefrāq)</i>	рвота
اسهال	<i>eshāl</i>	диарея
معافیت	<i>mo 'āfeyyat</i>	зд. иммунитет
وقایه	<i>weqāya</i>	профилактика; защита (от болезни)
کشیف	<i>kasif</i>	грязный, запачканный
کورموش	<i>kōrmōš</i>	крот

اصطلاحات

توسط میکروسکوپ دیدن	рассматривать под микроскопом
انسان دلبد است	человека тошнит
در مقابل مرض معافیت حاصل کردن	выработать иммунитет к болезни
وقایه کردن	проводить профилактику

تمرینات

تمرین اول

متن فوق را که در آن اعطالات مهم راجه به مرض کولرا مندرج است تحریراً به زبان روسی ترجمه کنید.

قصه درباره کولرا

مادرکلان احمد قصه‌های خوبی میگفت، او یک زن هوشیار بود. مادرکلان احمد عادت داشت که ساعت‌ها با اطفال قریه نشسته بانها افسانه‌های شیرین بگوید. روزی در باره فاطمه که عمه احمد بود به اطفال یک قصه بسیار دلچسپ گفت.

روزی فاطمه بدیدن مادرکلان احمد به شهر آمد و قدری چارمغز را با خود تحفه آورد. مادرکلان احمد که فاطمه را بسیار وقت ندیده بود از دیدنش خوشحال شد.

آنها خوش داشتند که قصه‌های خانه و قریه را بهم دیگر بگویند. وقتی که آنها چارمغز را می‌خوردند و گرمِ قصه بودند دفعه‌ای مادرکلان احمد متوجه شد که یکی از چارمغزهایی را که فاطمه می‌خورد موش‌خوردگی داشت. با آنکه فاطمه را مادرکلان احمد متوجه ساخت، فاطمه آن چارمغز را خورد. بعد از چند ساعت فاطمه سخت مریض شد و به استفراغ شروع کرد و چندین دفعه پی در پی به بیت‌الخلا رفت. مادرکلان احمد فکر کرد که باید فاطمه نزد داکتر برده شود. لهذا فتاح را که برادر کلان احمد بود گفت که فاطمه را زود به شفاخانه برساند. داکتر فاطمه را معاینه کرد و گفت که بمرض کولرا گرفتار شده است.

تمام اعضای فامیل از شنیدن نام کولرا پریشان شدند و فکر کردند که فاطمه خواهد مرد. اما خوشبختانه فاطمه بعد از مریضی طولانی صحت یافت و دوباره بخانه احمد رفت تا بازدید خود را با مادرکلان احمد تکمیل کند. وقتی که دوباره به قریه خود رفت دید که بسیاری اشخاص به سبب همان مرض کولرا مرده بودند. پس معلوم شد که کولرا چقدر یک مرض خطرناک و کشنده است.

قصه مادرکلان احمد بسیار دلچسپ است. بعد از آن مادرکلان احمد یک قصه دیگر را هم در باره کولرا برای اطفال گفت. این قصه را مادرکلان احمد در وقت طفلی از معلم خود شنیده بود. از روی قصه چنین معلوم میشود که سالها قبل در انگلستان تعداد زیاد مردم بمرض کولرا مبتلا گردیده و مردند. مردم ترسیدند و بعضی از آنها شهر را ترک کردند. بعضی از آنها گمان میکردند که کدام بلا به شهر آمده مردم را مریض می‌سازد و میکشد. بعضی آنها گمان میکردند که این مرض از هوای خراب پیدا شده است. دیگران سبب آنرا جن و پری فکر می‌کردند.

اما یک داکتر لایق شهر لندن این گمانهای غلط مردم را باور نکرد و کوشید تا علت اصلی این مرض را پیدا کند. در حالیکه مردم بتکلیف دچار بوده و می‌مردند او همچنان بکوشش خود دوام داد تا علت مرض را پیدا کند. بالاخره بعد از کوشش زیاد در باره مرض یک چیز مهم را کشف نمود. او دید که اکثر مردم که به کولرا مبتلا بودند آب نوشیدنی خود را از یک چاه عمومی می‌بردند. با خود گفت که مرض کولرا از آب همین چاه پیدا میشود لهذا همان چاه را بند ساخت. فکر کنید بعد از آن چه واقع شد؟ مرض کولرا بتدریج از بین رفت و مردم دوباره صحت یافتند.

نکاتیرا که باید بخاطر داشته باشید:

۱. کولرا یک مرض خطرناک است.

۲. این مرض بواسطه فضلۀ مریضان کولرا از یک شخص بدیگر شخص سرائت میکند.

۳. مهم است که خود را پیچکاری کولرا نموده و وقتیکه مدت آن پایان رسید دوباره باید پیچکاری کرد.
۴. باید آب جوی و دریا را ننوشیم، زیرا این آبها اکثراً با میکروبها آلوده میباشند. آب نوشیدنی باید از یک جای محفوظ مانند چاه عمیق برمه‌یی گرفتار شود.
۵. سبزیجات و میوه‌جات تازه را باید قبل از خوردن با آب صحت بدقت بشوییم یا پخته کرده بخوریم.
۶. شخص مریض مانند فاطمه باید هر چه زودتر بداکتر مراجعه کند تا بستری شود.
۷. باید همیشه دست‌های خود را بعد از رفتن به بیت‌الخلا و قبل از آماده کردن و خوردن غذا با آب و صابون خوب بشوییم.
۸. مگس‌ها میتوانند که کولرا و بسیاری امراض دیگر را انتشار دهند. لهذا باید کشته شوند، و از تمام غذاها دور نگهداشته شوند.

لغات

چارمغز	<i>čārmağz</i>	грецкий орех
بیت‌الخلا	<i>bayt ol-xalā</i>	туалет
لهذا	<i>lehazā</i>	поэтому, вследствие
جن (اجنه)	<i>jenn (ajenna)</i>	джинн, злой дух
پری	<i>pari</i>	фея, пери
چاه	<i>čāh</i>	колодец
برمه	<i>barma</i>	сверло, дрель; зд. бур

اصطلاحات

گرم قصه بودن	быть увлечённым беседой
بعد از مریضی طولانی صحت یافتن	выздороветь после продолжительной болезни
هوای خراب	загрязнённый воздух
آب نوشیدنی	питьевая вода

چاه عمیق برمه‌یی глубоко пробуренный колодец
با سمنت پخته‌کاری کردن цементировать
مريض را بستری کردن госпитализировать

تمرینات

تمرین دوم

قصه فاطمه را از طرف خود فاطمه ویا مادرکلان ویا قتاح احمد نقل کنید.

تمرین سوم

به سوال‌های زیر جواب دهید:

۱. در لندن چگونه بواسطه بند کردن چاه آب از مرض کولرا جلوگیری بعمل آمد؟
۲. چرا لازم است که دیوارهای چاه با سمنت پخته‌کاری شود؟
۳. بیت‌الخلا چرا باید اقلأ بیست متر از چاه دورتر ساخته شود؟
۴. در جمعیت شما چه قسم چاه عمومیت دارد؟ آیا اکثر آب نوشیدنی جمعیت شما صحی است؟
۵. علایم مرض کولرا چیست؟
۶. مریض کولرا چرا باید بشفاخانه برود؟
۷. آیا شما گاهی آنقدر سخت مریض شده‌اید که مجبور بودید به شفاخانه بروید؟
۸. شما پیچکاری کولرا را در کجا کرده می‌توانید؟
۹. آیا چه چیز سبب مریضی فاطمه شد؟ آیا سبب مریضی فاطمه همان چارمغز موش خورده بود؟
۱۰. چرا مردم قریه فاطمه مردند؟
۱۱. آیا کولرا از جن و هوای خراب پیدا میشود یا از آب و یا اینکه بواسطه موش بمیان می‌آید؟

تمرین چهارم

جملات زیر را به زبان دری ترجمه کنید:

- 1) Не стоит есть грецкие орехи, на которых есть следы укуса грызунов, поскольку такая пища может быть заражена различными болезнетворными бактериями. Однако главным источником холеры являются грязные руки.
- 2) Холера – смертельно опасная болезнь, которая сопровождается очень неприятными симптомами: тошнотой и рвотой, диарей и иногда судорогами отдельных групп мышц (عضله، *azala* мышца, мускул).

- 3) Заболевшего холерой необходимо срочно госпитализировать для проведения медицинского осмотра.
- 4) К счастью, пациент выздоровел после продолжительной болезни и вернулся домой.
- 5) Много лет назад в Лондоне случилась вспышка холеры, которая унесла жизни большого количества людей. Некоторые даже считали, что причиной этого несчастья были злые духи. Однако один английский врач выяснил, что бактерии болезни содержались в питьевой воде одного из общественных колодцев. Когда колодец был закупорен, болезнь постепенно сошла на нет.
- 6) Существует вакцина от холеры, которая может быть средством профилактики заболевания на срок до полугода.
- 7) Нельзя пить воду из ручьёв и рек, поскольку она часто заражена бактериями холеры. Питьевую воду можно взять из глубоко пробуренного колодца, стенки которого должны быть покрыты слоем цемента.
- 8) Необходимо промывать чистой водой сырые овощи и фрукты, либо употреблять их в приготовленном виде. Пищу необходимо держать на недоступном для насекомых расстоянии.
- 9) После посещения туалета нельзя пренебрегать мытьём рук с мылом.
- 10) Бактерии холеры чрезвычайно малы в размеры, поэтому их можно разглядеть только через сильный микроскоп.

کولرا (وبا)

وبا (کولرا) یوه ډیره خطرناکه ناروغی ده. ډیری خلک چې پدې ناروغۍ اخته شی په لنډه موده کې له منځه ځي. وبا د داسې میکروبونو له امله رامینځته کیږي، چې د وبا ناروغانو په غایطه موادو کې موجود وي. دا میکروبونه کوچنۍ موجودات دی چې یوازې د یو قوی مایکروسکوپ په واسطه لیدل کیدی شي. د وبا میکروبونه زیاتره د هغو اوبو او خواړو له لارې خپرېږي چې د کولرا د ناروغانو لخوا ککړ شوي وي.

دا ناروغی همدا رنگه د مچانو، ککړو لوبښو او شیانو په واسطه خپرېږي. په وبا اخته کسان له استفراق (خوا ګرځېدو) او شدید اسهال (نس ناستی) زورېږي او که ژر تر ژره ډاکتر ته ونه رسول شي، بنایي ژوند له لاسه ورکړي. له نېکه مرغه، نن ورځ موږ کولای شو معافیت تر لاسه کړو او ځان له دې ناروغۍ وژغورو. د وبا د واکسین پیچکاری موږ د شاوخوا شپږو میاشتو لپاره وقایه کوي، او وروسته تر دې د دوامداره معافیت لپاره باید د کولرا د واکسین پیچکاری تکرار کړو.

په یاد ولرئ، چې وبا د ناروغانو د فضله موادو، چټلو لاسونو، کثیفو لوبښو او شیانو له لارې انتقالېږي نه د موږکانو او ځانو پواسطه.

لغتونه

وبا	ваба́	эпидемия, мор; холера
غائط	ғайт	испражнения, экскременты
ککړ	кака́р	грязный, запачканный
استفراق	истифра́қ	рвота
خوا ګرځېدو	хвāгәрдедā	тошнота, рвота
اسهال	исҳāл	диарея
معافیت	му‘афийāт	иммунитет

پېچکاری *печка́ры*

укол

وقايه *ви́кайá*

защита, профилактика

فضله *фазла́*

отходы, отбросы;
выделения

چتل *ча́тал*

грязный

کثيف *касúф*

грязный, неопрятный

خانی *ха́най*

суслик

اصطلاحات

په ناروغۍ اخته کېدل	заболевать какой-либо болезнью
د مايکروسکوپ په واسطه ليدل	рассматривать под микроскопом
د څه له لاری خپرېدل	распространяться каким-либо путём
د څه له لاری ککړ کېدل	инфицироваться путём чего-либо
له څه شی زورېدل	страдать от чего-либо
معافیت تر لاسه کول	приобретать иммунитет
ځان له ناروغۍ ژغورل	защищать себя от болезни
د وبا د واکسين پېچکاری وقايه کوی	вакцинация от холеры является мерой профилактики
دوامداره معافیت	стойкий иммунитет
وبا د څه له لاری انتقالېږي	холера передаётся путём...
فضله مواد	отходы, отбросы

تمرينات

لومړی تمرين

لاندې پوښتنو ته ځوابونه راکړئ:

(۱) ایا ډېر خلک چې د وبا په ناروغۍ اخته شی له منځه ځي؟

(۲) وبا د کومو میکروبونو له امله رامینځته کېږي؟

(۳) دا میکروبونه د څه په واسطه لیدل کېدی شي؟

(۴) دا میکروبونه د څه له لاری خپرېږي؟

(۵) په وبا اخته کسان له څه شي زورېږي؟

(۶) ولی په وبا اخته کسان باید ژر تر ژره ډاکټر ته ورسول شي؟

(۷) ایا نن ورځ موږ کولای شو معافیت تر لاسه کړو؟

(۸) موږ څرنگه کولای شو ځان له د ناروغۍ وژغورو؟

(۹) د واکسین پېچکاری موږ د څه مودې لپاره وقایه کولای شي؟

(۱۰) ایا د واکسین پېچکاری دوامداره معافیت لري؟

(۱۱) د وبا ناروغی له کومې لاری انتقالېږي؟

د کولرا په باره کې کیسه

د احمد انا یوه هوښیار ښځه وه ، هغې ښې کیسې کولې. د احمد انا عادت درلود چې ډیر وخت په ساعتونو د کلی له کوچنیانو سره کېږي او هغوی ته خوږې کیسې وکړي. یوه ورځ یې کوچنیانو ته د احمد د ترور فاطمې په باره کې په زړه پورې قیصه کوله. یوه ورځ فاطمه د احمد د انا د لیدو لپاره ښار ته راغلې وه او له ځان سره یې د سوغات په ډول یو څه چارمغز (غوزان) راوړی وو. د احمد انا چې فاطمه یې ډیر وخت نه وه لیدلې، له لیدو یې خوشاله شوه.

د هغوی خوښېدل چې یو له بل سره د کور او کلی قصې وکړي. هغه وخت چې هغوی یو له بل سره په قصو مصروف وو او چارمغز یې خوړل، د احمد د انا نابیره هغو چامغزو ته پام شو چې فاطمې خوړل، هغې ولیدل چې له دغو چارمغزو څخه یو یې مړک خوړلی ښکاري. سره له دې چې د احمد انا فاطمه متوجه کړه مگر فاطمې هغه وخوړ. څو ساعته وروسته فاطمه سخته ناروغه شوه ، په خوا گرځېدو یې پیل وکړ او څو واره د نس ناستی له وجې تشناب ته ولاړه. د احمد انا فکر وکړ چې فاطمه باید ډاکټر ته بوتلل شي. نو ځکه د احمد مشر ورور فتاح ته وویل چې فاطمه باید ژر تر ژره روغتون ته وروسوي. ډاکټر فاطمه معاینه کړه او ویې ویل چې هغه په وبا ناروغۍ اخته شوې ده.

د کورنۍ ټول غړي د کولرا د نوم په اوریدو سره ډیر خپه شول او فکر یې وکړ چې فاطمه به مړه شي. مگر له نېکه مرغه، فاطمه له اوږدې ناروغۍ وروسته روغه شوه او بیرته د احمدکورت له لاره ترڅو د احمد له انا سره لیدنه بشپړه کړي. کله چې هغه خپل کلی ته راستنه شوه، ویې لیدل چې ډیری خلک د وبا له ناروغۍ څخه مړه شوي دي. نو ورته معلومه شوه چې کولرا څومره خطرناکه او وژونکې ناروغی ده.

د احمد د انا کیسه خورا په زړه پورې ده. تر هغې وروسته د احمد انا ماشومانو ته د کولرا په باره کې بله کیسه هم وکړه. دا کیسه د احمد انا د ماشومتوب په وخت کې له خپل ښوونکي څخه اورېدلې وه. له کیسې څخه داسې څرگندېږي چې ډیر کلونه پخوا په انگلستان کې گڼ شمیر خلک په کولرا اخته شوي او مړه شوي وو. خلک وډار شول او ځینو یې ښار پرېښود. ځینو فکر کاوه چې ښار ته کومه بلا راغلی خلک ناروغه کوي او وژني یې. ځینو فکر کاوه چې دا ناروغی د هوا د خرابوالي له امله ده او نورو فکر کاوه چې دا د پیریانو کار دی. مگر د لندن یو لایق ډاکټر د خلکو په دې غلطو افکارو باور نه درلود او هڅه یې وکړه چې د ناروغۍ اصلی لامل ومومي. په داسې حال کې چې خلک په ډیرو ستونزو اخته او مړه کېدل، هغه د ناروغۍ د علت د موندلو لپاره خپلې مبارزې ته دوام ورکړ. د ډیرو هڅو په پای کې هغه د ناروغۍ په اړه یو مهم څه وموندل. هغه ولیدل چې اکثره خلک چې په کولرا اخته دي، د خښاک اوبه له یوه عامه کوهي څخه وړي. هغه له ځان سره دې پایلې ته ورسېد چې د کولرا ناروغی د همدې کوهي له اوبو څخه پیدا کیږي، نو ځکه یې څاه وتړله. فکر وکړ چې وروسته له هغه څه پېښ شول؟ د کولرا ناروغی ورو ورو له منځه لاړه او خلک روغ شول.

باید په یاد ولرئ:

۱. کولرا خطرناکه ناروغی ده.
۲. دا ناروغی د کولرا ناروغانو د فضله موادو له لارې له یوه کس څخه بل ته لیږدول کیږي.
۳. مهمه او ضروري ده چې ځانته د وبا د واکسینو پېچکاری ولگوو او کله چې یې وخت پای ته ورسېږي، باید واکسین تکرار کړو.
۴. باید د ویالو اودریابونو اوبه ونه څښو، ځکه چې دا اوبه ډیری وختونه په میکروبونو ککړې وي. د خښاک اوبه باید له برمه ئي ژورو کوهیانو په څېر له خوندي ځایونو څخه واخیستل شي.
۵. تازه سابه، ترکاری او میوې باید تر خوړو دمخه په ښه ډول ومینځل شي او یا پاخه شي.
۶. د فاطمې په خیر ناروغ کسان باید ژر تر ژره ډاکټر ته لاړشي.

۷. موړ بايد تل خپل لاسونه تشناب ته له تگ وروسته او د خوراک د چمتوکولو او خوړلو دمخه په صابون او اوبو پرېمېنځو.

۸. مچان د کولرا په شمول ډيری نورې ناروغۍ خپروى. له همدې امله مچان بايدله منځه لاړ شى، او خواړه له مچانو څخه لرې وساتل شى.

لغتونه

پېرى (ж. р.)	перáй	фея;
پېرى (м. р.)	перáй	злой дух, джинн
کوهی	куháй	колодец
ترکاری	таркáру	зелень, овощи
کنار	канáр	сторона
کناراب (= بیت الخلا)	канáрáb (= байт-ул-холá)	выгребная яма
برمه ئی	бармайú	бурильный

اصطلاحات

معاینه کول	осматривать, проводить осмотр
د ناروغۍ څخه مړ کېدل	умереть от болезни
د ناروغۍ لامل موندل	выяснять основные причины заболевания
خرابی هوا	загрязнённая атмосфера
چټلی اوبه	загрязнённая вода
یوه کس بل ته لېږدول	передавать от одного человека к другому
ځانته د واکسین پیچکاری لگول	вакцинироваться, делать укол
په میکروبونو ککړی اوبه	вода, заражённая бактериями
د څښاک اوبه	питьевая вода

تمرینات

دوېم تمرین

لاندی پوښتنو ته ځوابونه راکړئ:

۱. په لندن کې څه ډول د اوبو د څاه په بندولو سره د کولرا مخنیوی وشو؟
۲. ولې اړین دی چې د څاگانو دېوالونه د سمنټو پواسطه پاڅه شي؟
۳. کناراب ولې باید له څاه څخه لږترلږه ۲۰ متره لرې جوړ شي؟
۴. ستاسې په سیمه کې کوم ډول کوهی عام دی؟ ایا ستاسې په سیمه کې د خټناک اوبه د روغتیا لپاره ډاډمنې دي؟
۵. د وبا ناروغۍ نښې کومې دي؟
۶. د وبا ناروغ ولې باید ژر تر ژره روغتون ته ولاړ شي؟
۷. ایا تاسو هم کله دومره ناروغه شوی یاست چې باید روغتون ته لاړشي؟
۸. تاسو د کولرا د واکسین ستنې چېرې وهلای شي؟
۹. د فاطمې د ناروغۍ لامل څه شي و؟ ایا د فاطمې د ناروغۍ سبب هماغه مورک خوړلی چارمغز و؟
۱۰. د فاطمې د کلی خلک ولې مړه شول؟
۱۱. د وبا ناروغی د پیریانو یا خرابې هوا، او که د چټلو اوبو او یا موږکانو په واسطه منځ ته راځي؟

درېم تمرین

په بښتو لاندې جملې ترجمه کړئ:

- 1) Некоторые люди, заболевшие холерой, могут быстро уйти из жизни.
- 2) Причиной заболевания могут быть бактерии, содержащиеся в экскрементах больного, а также в заражённой воде и отходах.
- 3) Болезнь передаётся к человеку при контакте с нечистотами, а также через заражённую бактериями грязную посуду.
- 4) Люди могут приобрести иммунитет к этой болезни путём вакцинирования.
- 5) К сожалению, после вакцинации иммунитет к этой болезни сохраняется недолго, и вакцинацию нужно снова повторять.
- 6) Раньше люди думали, что причиной болезни является загрязнённая атмосфера, а другие даже полагали, что этоделки злых духов.
- 7) Нужно помнить, что нельзя пить воду из ручьёв и рек, так как она часто заражена бактериями.
- 8) Необходимо мыть зелень, овощи и фрукты, а также мыть руки перед едой и после посещения туалета.

- 9) Воду нужно брать только из пробуренных колодцев и других безопасных мест.
- 10) Стенки колодцев должны обязательно покрываться цементом.
- 11) Выгребные ямы должны находиться не ближе тридцати метров от колодцев.

چیچک

چیچک یک مرض ویروسی حاد است و با تب، سردردی، پشت‌دردی و معده‌دردی شدید همراه می‌باشد. بعد از ۳ الی ۴ روز درجه حرارت بدن به حالت عادی برمیگردد و دانه‌های چیچک به مشاهده میرسد. دانه‌ها بعد از گشتاندن مراحل مختلفه بالاخره اَرچق میگردد و ارچقها عموماً در آخر هفته سوم میریزند.

انسانها به صورت عموم بدون در نظر گرفتن نژاد و موقعیت جغرافیایی به این مرض دچار میشوند. منبع میکروب مرض عبارت است از افرازات دهن و بینی، ارچق و زخمهای مریض، اشیا و ظروفی که توسط مریض به چیچک آلوده شده باشد. همچنان این مرض از تماس مستقیم با شخص مریض مخصوصاً اگر دیگران با او در یک خانه زندگی کنند و از راه هوا به صورت غیرمستقیم و همچنان توسط اشیایی که مریض آنها را آلوده ساخته به اشخاص دیگر سرایت میکند.

دوره تفريح مرض یعنی از زمانی که شخص میکروب را میگیرد تا وقتی که اولین آثار مرض به مشاهده میرسد ۷ الی ۱۶ روز را دربرمیگیرد. مرض چیچک مخصوصاً در وهله اول قبل از ظهور دانه‌ها تا زمانی که تمام دانه‌های چیچک شفا یابد فوق‌العاده ساری میباشد. این مرحله ۲-۳ هفته را دربرمیگیرد.

طرق کنترل:

اگر واقعات چیچک دیده شود باید فوراً مریض را تجرید کرد و به شفاخانه‌های مربوطه به شعبه واکسین چیچک اطلاع داد.

اعضای خانواده مریض فوراً خالکوبی شوند.

در زمان تداوی لباس، ظورف نانخوری و اتاق مریض باید وقتاً فوقتاً ضدعفونی شود.

اگر این مرض در یک منطقه، مرض معمولی باشد برای حفظ ماتقدم باید هر سه سال خالکوبی صورت گیرد. اما اگر مرض شیوع نداشته باشد سه مرتبه واکسین ضروریست یعنی در ۶ تا ۱۸ ماهگی، هنگام شمول در مکتب و زمان شمول به خدمت عسکری و یا شروع کار در مؤسسات.

علایم چیچک:

چیچک همراه سردردی، کمردردی، تب و بعضاً با دلبدی و استفراغ شروع میشود. در اثر این مرض تقریباً بعد از سه با چهار روز جلد بدن کفیده دانه‌ها پیدا میشود. رنگ این دانه‌ها گلابی بوده عموماً در پیشانی، شقیقه‌ها و اطراف دهن پیدا میشود. بعد در فرق سر و بالاخره در تمام بدن انتشار می‌یابد و حتی در کف دست و پا نیز می‌برآید. بروی این دانه‌ها چرک تشکیل شده و عموماً بعضی انساج جلد را از بین میبرد. بدین ترتیب هر دانه که جور میشود عموماً بجای خود یک داغ کوچک میگذارد.

به همنفان خود نگاه کنید، آیا داغ‌هاییکه در نتیجه چیچک پیدا میشود بر روی کدامیک از آنها دیده میشود؟ کسانی که یک بار باین مرض مبتلا نشده باشند باید برای جلوگیری از آن خود را خالکوبی کنند و معافیت حاصل نمایند.

خالکوبی:

چیچک یک مرض قدیمی است که فکر میشود صدها سال قبل در چین پیدا شده باشد. این مرض، براعظم آسیا را استیلاء نمود و میلیون‌ها نفر را هلاک ساخت. این مرض تقریباً ۹۰۰ سال پیش باروپا رسید و در آنجا نیز تعداد بسیار زیاد مردم را از بین برد. در حقیقت در قرن ۱۸ تقریباً ۶۰ میلیون نفر در اروپا در اثر چیچک مردند.

دهقانان مدت زیاد عقیده داشتند کسانی که یکنوع مرض را از گاو، که بنام چیچک گاو یاد میشود، بگیرند در مقابل چیچک معافیت حاصل میکنند. در سال ۱۷۹۶ عیسوی یک نفر انگلیس بنام جنر از این مفکوره کار گرفته اولین واکسین چیچک را ساخت. او مواد را از دانه چیچک گاو گرفته به اطفال سالم خالکوبی کرد. بعد از چندی متوجه شد که این اطفال به چیچک مبتلا نشدند بنا بر آن او نتوانست که یک وسیله مؤثر جلوگیری از این مرض کشنده قدیمی را کشف نماید. واکسین چیچک که امروز استعمال میشود اگر درست تطبیق گردد در مقابل مرض چیچک بسیار مؤثر است، خالکوبی که موفقانه صورت گیرد شخص را برای مدت ۵ الی ۷ سال و اکثراً بیشتر از آن حمایه میکند. از این سبب اطفال را باید در جریان سال اول زندگی‌شان و بعداً وقتیکه بمکتب شامل میشوند باز خالکوبی نمود.

چیچک یک مرض بسیار ساری بوده و به بسیار زودی از یک شخص به شخص دیگر سرایت میکند. اشخاصیکه گمان می‌رود به چیچک گرفتار شده‌اند باید باتاق علیحده برده شوند و فوراً از طرف داکتر معاینه گردند.

آیا تمام شاگردان مکتب شما خال چیچک زده‌اند؟ لازم است تمام آنها خال چیچک زده باشند.

لغات

چیچک	<i>čēčak</i>	оспа
معدہ	<i>ma'da</i>	желудок
نژاد	<i>nežād</i>	раса
وہلہ	<i>wahla</i>	период (болезни)
ساری	<i>sāri</i>	заразный, инфекционный
تجرید	<i>tajrid</i>	изоляция
خالکوبی	<i>xālkubi</i>	разг. прививка от оспы
وقتاً فوقتاً	<i>waqtan fewaqtan</i>	время от времени
ضد عفونی	<i>zedd-e 'ofuni</i>	дезинфекция; дезинфекционный, антисептический
ماتقدم	<i>mātaqaddam</i>	предшествующий, превентивный
کفیدن	<i>kafidan</i>	трескаться, лопаться
شقیقہ	<i>šaqiqa</i>	висок
فرق	<i>farq</i>	макушка, темя
نسج (انساج)	<i>nasj (ansāj)</i>	биол. ткань
براعظم	<i>barea 'zam</i>	материк, континент
جنر	<i>Jenner</i>	Э. Дженнер ³
مفکورہ	<i>mafkura</i>	идея, мысль
استعمال	<i>este 'māl</i>	использование, применение

³ Э. Дженнер (1749-1823) – английский врач, основоположник оспопрививания.

اصطلاحات

مرض ویروسی حاد	острое вирусное заболевание
با تب، سردردی، پشت‌دردی، کمردردی و معده‌دردی همراه میباشد	сопровождается высокой температурой, головной болью, болью в спине и пояснице, а также болью в желудке
درجه حرارت بدن به حالت عادی برمیگردد	температура тела нормализуется
دانه‌های چیچک ارچق میگیرند	оспины покрываются коркой
ارچقها میریزند	сыпь проходит
از راه هوا	воздушно-капельным путём
اولین آثار مرض به مشاهده میرسد	проявляются первые признаки заболевания
فوراً مریض را تجرید کردن	срочно изолировать больного
شعبه واکسین چیچک	отдел противооспенной вакцинации
در اثر مرض	вследствие болезни
حفظ ماتقدم	профилактика
مرض استیلاء کرد	болезнь охватила
واکسین چیچک را ساخت	разработал вакцину от оспы

تمرینات

تمرین اول

به سوالات زیر جواب دهید:

(۱) مرض چیچک با کدام اعراض و علایم همراه میباشد؟

(۲) آیا همه انسانها به مرض چیچک دچار میشوند؟

(۳) منبع میکروب چیچک از چه چیزی عبارت است؟

(۴) مرض چیچک چطور سرایت میکند؟

(۵) دورهٔ تفریح مرض چیچک چند وقت دربرمیگیرد؟

- ۶) کدام وهلهٔ مرض چیچک فوق‌العاده ساری می‌باشد؟
- ۷) برای کنترل مرض چیچک کدام طرق وجود دارد؟
- ۸) دانه‌های چیچک به صورت عموم در کدام اعضای بدن می‌برآیند؟
- ۹) چرا دانه‌هایی که جور میشوند بجای خود یک داغ می‌گذارد؟
- ۱۰) کسانی که به مرض چیچک گرفتار نشده باشند برای جلوگیری از آن باید چکار کنند تا معافیت را حاصل نمایند؟
- ۱۱) مرض چیچک در کجای دنیا پیدا شد؟
- ۱۲) در اروپای قرن هجدهم چند نفر در اثر مرض چیچک هلاک شدند؟
- ۱۳) جنر از کدام مفکوره کار گرفته تا واکسین چیچک را بسازد؟
- ۱۴) خالکوبی به عنوان وسیلهٔ حفظ ماتقدم شخص را برای چه مدت حمایه میکند؟
- ۱۵) در طول عمر انسان خالکولی چند مرتبه صورت می‌گیرد؟

تمرین دوم

جملات زیر را به زبان دری ترجمه کنید:

- 1) Оспа является острым вирусным заболеванием, которое сопровождается повышением температуры, головной болью, болью в спине и пояснице, а также тошнотой.
- 2) Основным признаком оспы является сыпь розового цвета, которая проступает в основном на лбу и висках, вокруг рта, и даже на руках и ногах. Постепенно кожа трескается по всему телу.
- 3) Из-за загноения и отмирания кожных тканей оспины оставляют на теле шрам.
- 4) Оспа, особенно в течение первых двух-трёх недель после появления оспин, особенно заразна.
- 5) В случае заболевания оспой больного изолируют от окружающих и помещают в отдельное помещение, где впоследствии врач проводит осмотр.
- 6) В случае заболевания необходимо проводить дезинфекцию помещений, посуды и одежды. Ослопрививание способствует приобретению иммунитета у непереболевших лиц.
- 7) Если оспа характерна для данного региона, то для её профилактики необходимо вакцинироваться каждые три года. Если же болезнь не распространена, вакцинация проводится три раза в жизни человека: в раннем детстве, при поступлении в школу и при поступлении на работу или военную службу.
- 8) Оспа, охватившая практически весь евроазиатский континент, унесла жизни миллионов людей.

چیچک (کوی)

چیچک یا کوی یوه شدید ویروسی ناروغی ده، چې اکثره وخت له شدیدې تبې، ځان دردې، سردردې او نس دردې سره یو ځای وی. له ۳ تر ۴ ورځو وروسته تبه عادی حالت ته ګرځي او پر بدن د تپاکو په څېر دانې راپیدا کیږي، چې له اوبو ډکې وی او ګلابي رنګ لري. د چیچک دانې د مختلفو مرحلو تر تېرولو وروسته چوی، د چاودلو دانو پوستکي وچېږي او وچ پوستکي تر دریو اونیو وروسته تویيږي.

انسانان په عمومي ډول د نژاد او جغرافیوي موقعیت په نظر کې نیولو پرته په دې ناروغۍ اخته کیږي. ناروغی له اخته کسانو سره د مستقیم تماس، نږدې تنفس او مشترکو شیانو د استعمال له لارې انتقالیږي. د ناروغ د خولې او پزې افرازات، د چیچک د دانو اوبه، پوستکي او همدا رنګه په ویروس ککړ شوی لوبنی کیدی شي د ناروغۍ د لېږدېدو سرچینې وی.

د ناروغۍ پټه دوره یعنې د مکروب اخیستلو له وخته تر هغو چې د ناروغۍ لومړی علائم ښکاره کیږي له ۷ تر ۱۶ ورځو پورې وخت نیسي. د چیچک (کوی) ناروغی په ځانګړي ډول په لومړۍ مرحله کې د دانو د راپیدا کېدو له وخته تر هغو چې ټولې دانې له منځه ځي ډېره ساری ده. دا مرحله له ۲ تر ۳ اونیو پورې په بر کې نیسي.

د کنترول لارې:

که د کوی ناروغۍ پېښې ولیدل شي، ناروغ باید ژر تر ژره په اړوند انتاني روغتون کې له نورو جلا شي. د واکسینو ځانګې ته خبر ورکړل شي. د ناروغ د کورنۍ غړي او له هغه سره په تماس کې نږدې کسان ژر تر ژره واکسین شي.

د تداوی په وخت کې باید د ناروغ کالي، د خوراک، څښاک لوبنی او د اوسېدو ځای وخت تر وخته په ضد عفوني موادو پاک شي.

که د چیچک ناروغی په کومه سیمه کې کې معموله وي، د خپرېدو د منځیو لپاره یې باید د سیمې اسېدونکي هر کال یو وار واکسین شي. چېرې چې دا ناروغی معموله نه وي نو په ژوند کې درې واړه یعنې له شپږو تر اتلس میاشتني عمر، ښوونځي نه د شمولیت په عمر او عسکري خدمت او یا په موسساتو کې دندې ته د ګمارنې پر وخت باید واکسین تطبیق شي.

د چیچک علایم:

کوی له تې، سردردی، ځان دردۍ او ځینې وخت له خوابدۍ او خوا گرځېدو څخه پیل کیږي. د ناروغۍ په درېیمه یا څلورمه ورځ د بدن پر پوستکي د تهاکو په څېر دانې راپیدا کېږي. ددې دانو رنګ ګلابي وی او عموماً په تندۍ، ځڼو او د خولې شاوخوا ته راپیدا کیږي. ورسته بیا د سر په تالاق، بالاخره په ټول بدن او حتا د لاسونو په ورغوو او د پښو په تلو هم راپیدا کېږي. ددې دانو پر مخ زوه یا نو جوړېږي اود پوستکي ځیني انساج له منځه وړي. په دې ترتیب هره دا نه جلا یا خو دانې یو ځای کیږي اوبیا جوړېږي، خو پر ځای یو داغ یا ټپ پرېږدي.

د خپلو ټولګیوالو مخونو ته وګوري، هغه ټپونه چې د چیچک په نتیجه کې پاتې کېږي، آیا د کوم چا پر مخ لیدل کیږي؟ هغه کسان چې یو ځل یې د کوی ناروغی تېره کړې وی ښایي بیا په دې ناروغۍ اخته نه شي. هغه کسان چې د کوی ناروغی یې نه وی تېره کړی، د مخنیوی لپاره یې باید ځان واکسین کړي او معافیت تر لاسه کړي.

د واکسینو ستنې وهل:

کوی یا چیچک یوه قدیمی ناروغی ده چې فکر کیږي زرګونه کلونه مخکې په چین کې پیداشوې وی. دې ناروغۍ ټوله اسیا ونيوله او په ملیونونه کسان یې هلاک کړل. دا ناروغی شاوخوا ۹۰۰ کاله مخکې اروپا ته ورسېده او هلته یې هم ډیر کسان له منځه یوړل. په ۱۸ پېړۍ کې شاوخوا ۶۰ ملیونه خلک د چیچک ناروغۍ له امله مړه شول. دهقانان ډیر وخت په دې باور وو، چې هغه کسان چې د غواو څخه په یو ډول ناروغۍ چې د غواو چیچک نومېږي اخته شي، نو د چیچک په وړاندې معافیت تر لاسه کوي. په ۱۷۹۶ عیسوی کال کې یو نفر انګریز چې جنر نومېده له دې مفکورې څخه یې کار واخیست او د کوی لومړی واکسین یې جوړ کړ. هغه د غواو د چیچک له دانو څخه اوبلن مواد واخیستل او کوچنیانو ته یې ددغو موادو ستنې ووهلې. د وخت په تېرېدو هغه ولیدل چې دغه کوچنیان په چیچک نه اخته کیږي. په دې ډول هغه وکړای شول ددغه وژونکي ناروغۍ د مخنیوی لپاره ډیره اغیزناکه وسیله پیدا کړي. د کوی هغه واکسین چې نن ورځ کارول کیږي که سم تطبیق شي د کوی ناروغۍ په وړاندې پوره اغیزناک دی. که د چیچک د واکسینو ستنې په سم ډول او کامیابۍ تطبیق شي کولای شي له ۵ تر ۷ کلونو او یا تر هغې زیات د ناروغۍ په مخنیوی کې مرسته وکړي. له دې کبله کوچنیان باید ژوند په لومړي کال او بیا وروسته ښوونځي ته د شاملېدو په عمر واکسین شي.

چیچک ژر خپرېدونکې ساری نارغی ده او په چټکۍ له یو شخص څخه بل ته سرایت کوی. هغه کسان چې گمان کېږي په کوی اخته شوی دی، باید ژر تر ژره جلا خونې ته انتقال او ډاکتر یې معاینه کړي.

آیا ستاسې د ښوونځي ټولو زده کوونکو د کوی د واکسینو ستنې وهلې دي؟ لازمه ده هغوی ټولو ددغه واکسینو ستنې وهلې وي.

لغتونه

چیچک (= کوی)	чичák (= káвай/káвай)	оспа
تڼاکه	таңáка	волдырь, мозоль, пузырёк
چول	чавáл	лопаться, взрываться
نژاد	нижáд	раса
افراز	ифрáз	выделение, секреция
ککړ	какáр	грязный, запачканный
علامت (علامت چ. ed.)	‘алáйм (аламáт)	знаки, признаки, симптомы
ساری	сáрú	заразный, инфекционный
انتان	интáн	гноение
تداوی	тадáвú	лечение
عفونی	‘уфунú	инфекционный, заразный
گمارنه	гумáрэна	назначение на должность
خوابدی	хвāбáдú	расстройство, несварение желудка

خواگرخېدل <i>xwāğarðzedál</i>	тошнота, рвота
خنه <i>çáña</i>	зд. волосистая часть головы
تالاق <i>tālāq</i>	темя, макушка
ورغوى <i>warğawāy</i>	ладонь
تله <i>tála</i>	ступня
زوه <i>zāwa</i>	гной
نو <i>nav</i>	гной, влага
انساج (نسج. چ. عد) <i>ansādj (nasdj)</i>	ткань (зд. биол.)
معافيت <i>mu·afuiyat</i>	иммунитет
هلاک <i>halāk</i>	гибель, погибший
سرايت <i>surāiyat</i>	заражение, инфицирование
جنر <i>Dženner</i>	Э. Дженнер ⁴

اصطلاحات

شدیده ویروسی ناروغی	острое вирусное заболевание
د تهاکو په خېر دانې	волдыри
د چیچکو دانې چوی	оспенные пузырьки
وچ پوستکی توبېری	покрываются коркой
مستقیم تماس	непосредственный контакт
مشترک شیان	предметы общего пользования
ناروغی انتقالېری	болезнь передаётся

⁴ Эдуард Дженнер (1749-1823) – английский врач, основоположник оспопрививания

د ناروغۍ پټه دوره	период скрытого течения болезни
ډېره ساری ناروغی	очень заразная болезнь
انتانی روغتون	инфекционная больница
له چا څخه جلا کول	изолировать от кого-то
د واکسین څنګه	отделение вакцинации
له چا سره په تماس کې نږدې کسان	контактирующие лица
عفونی مواد پاکول	дезинфекция
واکسین کېدل	вакцинироваться
داغ یا ټپ پرېښودل	оставлять оспину
ناروغی تېرول	переносить болезнь
معافیت تر لاسه کول	приобретать иммунитет
واکسین سم تطبیقول	организовывать надлежащим образом процесс вакцинации
ساری ناروغی	заразная болезнь
چا ته سرايت کول	заражать кого-то
جلا خونې ته انتقالول	помещать в изолятор

تمرينات

لومړی تمرين

لاندې یوښتنو ته ځوابونه راکړئ:

- (۱) د چیچک د ناروغۍ سره کومې نښې مل وی؟
- (۲) کوم وخت د تهاکو په څېر دانې را پیدا کېږي؟
- (۳) د چیچکو دانې تر کومو مرحلو تېرېږي؟
- (۴) ایا انسان د نژاد او جغرافیایي موقعیت په نظر کې نیولو سره په دې ناروغی اخته کېږي؟

- ۵) د کوی ناروغی د څه له لاری انتقالېږي؟
- ۶) کوم شيان د ناروغۍ د لېږدېدو سرچينې هم کېدی شي؟
- ۷) د ناروغۍ پټه دوره څه وخت نیسي؟
- ۸) د دې ناروغۍ تر ټولو ساری مرحله کومه ده؟
- ۹) د دې ناروغۍ د مخنوی لپاره اوسېدنکی باید څو واره واکسين شي؟
- ۱۰) د کوی یا چیچک د پیل علایم څه دی؟
- ۱۱) د تناکو په څېر دانې د بدن په کومه ځایونه کی پیدا کېږي؟
- ۱۲) ایا هغه کسان چی یو ځل یې د کوی ناروغی تېره کړې وی بنایي بیا په دې ناروغۍ اخته شي؟
- ۱۳) د دې ناروغۍ معافیت څنگه تر لاسه کېږي؟
- ۱۴) د کوی ناروغی کوم وخت او په کوم ځای کی پیدا شوی وی؟
- ۱۵) دهقانان په دې باور وو چی ځینی کسان د چیچک په وړاندی معافیت څنگه تر لاسه کولای شي؟
- ۱۶) چا وکړای شول چی د دغه وژونکی ناروغی د مخنوی لپاره اغېزه ناکه وسیله پیدا کړي؟
- ۱۷) ایا د کوی هغه واکسين چی د نن ورځ کارول کېږي پوره اغېزناک دی؟

دوېم تميرن

لاندی جملې په پښتو ترجمه کړئ:

- 1) Чаще всего болезнь начинается с высокой температуры, ломоте в теле, головной боли и боли в животе.
- 2) Когда температура нормализуется, на теле появляются пузырьки.
- 3) Этому заболеванию подвержен любой человек, независимо от расы и места проживания.
- 4) Болезнь передаётся от заболевшего при непосредственном контакте с ним, или воздушно-капельным путём, или через предметы общего пользования.
- 5) От скрытого периода заболевания до проявления его признаков проходит от одной до двух недель.
- 6) На первой стадии болезнь является очень заразной.
- 7) Человек, перенёсший это заболевание, вновь им не болеет. А тот, кто им не болел, должен быть вакцинирован.

- 8) Оспа возникла тысячи лет в Китае и охватила всю Азию, затем достигла Европы, погибли миллионы людей.
- 9) Крестьяне полагали, что заражавшиеся оспой от коров приобретали иммунитет к этой болезни.
- 10) Этой идеей воспользовался английский учёный, который разработал вакцину от оспы.
- 11) Данная вакцина, показавшая себя очень эффективной, используется и в наши дни.
- 12) Все дети в возрасте от одного года должны быть провакцинированы, а затем ревакцинированы при поступлении в школу.

Оглавление

Вступление		3
بخش اول		
مرض سگ دیوانه		4
	لغات	6
	اصطلاحات	7
	تمرینات	9
نورگل و سگش		10
	لغات	12
	اصطلاحات	13
	تمرینات	13
لومړۍ برخه		
د لېوانی سگ ناروغی		16
	لغتونه	18
	اصطلاحات	19
	تمرینات	20
نورگل او د هغه سپی		22
	لغتونه	24
	اصطلاحات	24
	تمرینات	25
بخش دوم		
سالدانه		28
	لغات	30
	اصطلاحات	32
	تمرینات	33
قصه درباره سالدانه برای شاگردان		34
	لغات	35
	اصطلاحات	36
	تمرینات	36
دهمه برخه		
کالدانه (لېشمانیا)		38
	لغتونه	40
	اصطلاحات	42
	تمرینات	43
شاگردانو ته د کالداني په باره کی د معلم کیسه		44
	لغتونه	45
	اصطلاحات	45
	تمرینات	45
بخش سوم		
کولرا		47
	لغات	47

	اصطلاحات	48
	تمرینات	48
قصه در باره کولرا		48
	لغات	50
	اصطلاحات	50
	تمرینات	51
درپمه برخه		
کولرا (وبا)		53
	لغتنه	53
	اصطلاحات	54
	تمرینات	54
د کولرا په باره می کیسه		55
	لغتنه	57
	اصطلاحات	57
	تمرینات	57
بخش چهارم		
چیچک		60
	لغات	62
	اصطلاحات	63
	تمرینات	64
څلورمه مرخه		
چیچک (کوی)		65
	لغتنه	67
	اصطلاحات	68
	تمرینات	69

Диас-Гонсалес М. А.
Новгородова И. Ю.

**Наиболее распространённые в Афганистане болезни. Учебное пособие по
изучению медицинской лексики на языках дари и пушту**

*Ответственный редактор и вёрстка: Кузнецов А. А.
Перевод на язык пушту: Шерхасан Х.*

Издатель: Новгородова И. Ю.

e-mail: irina_n51@yandex.ru

Публикация в электронном виде

